

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI ZLETILÝCH
OSOB**

Lada Štrancová

Plzeň 2019

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

.....

Lada Štrancová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph. D. za vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Mé poděkování dále patří lounské veřejné opatrovnici za pečlivé provedení její agendou a za to, že jsem se na ní vždy mohla obracet s dotazy. Stejně tak bych chtěla poděkovat paní ředitelce Domova pro seniory, která mi poskytla informace o osobách žijících v tomto Domově, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti. V neposlední řadě patří veliké díky mojí rodině, která mi během psaní této práce byla oporou

Obsah

1. Úvod	1
2. Právní úprava omezení svéprávnosti.....	3
2.1. Vnitrostátní právní úprava	3
2.2. Mezinárodní úprava	5
3. Svéprávnost	8
3.1. Způsoby nabytí svéprávnosti.....	8
3.2. Částečná svéprávnost	10
3.3. Neplatnost právního jednání osob omezených ve svéprávnosti	10
4. Omezení svéprávnosti a jeho podmínky.....	12
4.1. Zájem člověka jako jedna z podmínek omezení svéprávnosti	12
4.2. Zhlédnutí člověka jako podmínka omezení svéprávnosti	13
4.3. Závažná újma jako jedna z podmínek omezení svéprávnosti	13
4.4. Uznání jeho práv a osobní jedinečnosti jako podmínka omezení svéprávnosti	14
4.5. Posouzení, zda nepostačuje mírnější a méně omezující opatření	15
4.6. Duševní porucha jako další z podmínek omezení svéprávnosti.....	15
5. Základní zásady související s problematikou omezení svéprávnosti	19
6. Rozsah omezení svéprávnosti zletilého.....	21
6.1. Procesní způsobilost osob omezených ve svéprávnosti	22
6.2. Záležitosti každodenního života	23
6.3. Uzavírání manželství, rodičovská odpovědnost a právo volit u osob omezených ve svéprávnosti.....	24
6.4. Pořízení pro případ smrti	25
7. Doba omezení svéprávnosti zletilého.....	28
8. Držení člověka omezeného ve svéprávnosti v ústavu zdravotnické péče	30
9. Opatrovnictví	33
9.1. Vznik opatrovnictví.....	33
9.2. Opatrovník	35
9.3. Veřejný opatrovník.....	38
9.4. Povinnosti opatrovníka	41
9.5. Kontrola opatrovníka	43
9.6. Opatrovnická rada.....	45
9.7. Opatrovnictví v Německu.....	47
9.8. Opatrovnictví v Rakousku	48
10. Senioři v Domově pro seniory U pramene Louny s omezenou svéprávností a jmenovaným opatrovníkem bez omezení svéprávnosti	50
11. Konkrétní případy, kdy je město Louny ustanoveno jako veřejný opatrovník.....	51

12.	Řízení o omezení svéprávnosti	54
12.1.	Věcná a místní příslušnost soudu.....	54
12.2.	Zahájení řízení	55
12.3.	Účastníci řízení	56
12.4.	Zastoupení.....	57
12.5.	Průběh řízení	58
12.6.	Účast posuzované osoby a její výslech.....	58
12.7.	Znalec a jeho postavení v řízení	59
12.8.	Rozhodnutí	60
13.	Podpůrná opatření u osob s narušenou schopností samostatně právně jednat ..	63
13.1.	Opatrovník bez omezení svéprávnosti	66
13.2.	Předběžné prohlášení	68
13.3.	Nápomoc při rozhodování.....	70
13.4.	Zastoupení členem domácnosti	74
14.	Závěr	79
15.	Resumé	81
16.	Seznam použité literatury	83

1. Úvod

Tématem mé diplomové práce je omezení svéprávnosti zletilých osob. Toto téma jsem si vybrala právě proto, že bych se touto problematikou chtěla zabývat i v rámci svého budoucího povolání, konkrétně bych se chtěla stát soudkyní na úseku opatrovnictví. Je to velmi zajímavý institut, protože každý případ je jedinečný a nelze všechny osoby posuzovat podle stejných kritérií. Na rozdíl od jiných právních institutů při omezování svéprávnosti není na škodu dávka empatie a je dobré mít alespoň minimum znalostí z psychologie. Jedním z předpokladů omezení svéprávnosti je totiž duševní porucha. A přestože soudci rozhodují na základě vyjádření znalce obsaženého ve znaleckém posudku, není jistě od věci vědět, jak jsou lidé, kteří tou kterou duševní poruchou trpí, schopni chápat smysl a reagovat na různé úkony řízení. Tohle je výhodné právě proto, že v rámci řízení o omezení svéprávnosti dochází ke kontaktu soudce s posuzovanou osobou a výslechu této osoby. Je proto dobré vědět, jak je osoba schopná pokládat otázky vnímat a zda není lepší otázky pokládat srozumitelněji pro posuzovanou.

Ať si to kdokoliv z nás připouští nebo ne, může nastat situace, kdy i nás postihne nějaká z duševních poruch, která bude mít za následek omezení svéprávnosti. K tomu nemusí dojít jen během produktivního života jedince, ale i ve věku důchodovém (osobu může postihnout například stařecká demence). Když k tomu ovšem dojde v produktivním životě, může to mít pro člověka fatální následky nejen pro jeho osobní život, ale i pro výkon zaměstnání. U některých osob je totiž svéprávnost předpokladem výkonu některých povolání – například u profesí, jakými jsou advokát, notář, soudní exekutor, soudce, státní zástupce, zapsaný mediátor, znalec a tlumočník – pokud pak dojde k zahájení řízení týkajícího se svéprávnosti, soudce o tom neprodleně vyrozumí komoru, jejímž členem je konkrétní posuzovaná osoba. Kdo nemá plnou svéprávnost, nedostane živnostenské oprávnění a nemůže tedy podnikat. Soukromý život pak může omezení osoby ve svéprávnosti ovlivnit velmi závažně a to zejména tím, že tito lidé mají rozhodnutím soudu určený konkrétní peněžní limit, se kterým mohou hospodařit. Osoby omezené ve svéprávnosti si pak, na rozdíl od normálních jedinců, nemohou jen tak koupit například auto. Ještě závažnější je pak situace, kdy osoba může být omezena v rodičovských právech, protože vztah mezi rodičem a dítětem je vztah, který člověka provází celý život. Rodiče pro děti a děti pro rodiče

jsou těmi nejbližšími lidmi na světě. Proto by k omezení tohoto práva mělo dojít, až když není jiná možnost a po velmi pečlivém uvážení.

Právě i proto, že se omezení svéprávnosti může týkat v budoucnu každého z nás, je jistě dobře, že mezinárodní i naše národní úprava směřuje k primární ochraně osob omezených ve svéprávnosti a začlenění psychicky nemocných jedinců do běžného života. Osobám s omezenou svéprávností mají být zachována jejich základní práva. Jelikož je omezení svéprávnosti velmi závažným zásahem do práv osoby, měl by soud zvážit, zda je omezení konkrétního práva nezbytně nutné a nepostačuje některé z mírnějších řešení.

Moje práce se pak zaměří především na hmotněprávní pohled na problematiku omezení svéprávnosti, nicméně se v ní nevyhnu ani ne úplně zanedbatelnému exkurzu do úpravy procesněprávní. Moje práce je pak členěna na několik hlavních kapitol. Na začátek jsem se věnovala tomu, co vlastně svéprávnost je a jak člověk nabyde svéprávnosti v plném rozsahu a tomu, že i když není plně svéprávná, pořád má určitou míru svéprávnosti. V dalších kapitolách jsem uvedla prameny úpravy, aby bylo jasně vidět, že na tuto problematiku ani zdaleka nestačí jeden hmotněprávní a jeden procesněprávní předpis. S tímto institutem souvisí velké množství předpisů nejen vnitrostátních, ale i mezinárodní organizace se při tvorbě svých dokumentů zaměřují na úpravu lidských práv, které s omezením svéprávnosti bezprostředně souvisí, proto je nelze opomenout. V dalších kapitolách pak věnuji svou pozornost přímo omezení svéprávnosti, podmínkám tohoto omezení, rozsahu a době, na kterou je možné osobu ve svéprávnosti omezit. Nevynechám ani zásady především proto, že se s novou právní úpravou změnil pohled na svéprávnost a její omezení a je kladen důraz právě například na zásadu autonomie vůle. Ta pak provází celý tento institut a nesmíme ji přehlížet. Dále jsem svou pozornost zaměřila i na držení osob s omezenou svéprávností bez jejich ve zdravotnických zařízeních. V souvislosti s tím bych chtěla především poukázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. V judikátu, který v této kapitole zmiňuji, je totiž žalovanou stranou právě česká republika a v souvislosti s tímto rozhodnutím se pak změnil pohled na udělování souhlasu s umístěním osoby ve zdravotnickém zařízení a obraně proti němu. Následuje část zaměřená na opatrovnictví, tedy především opatrovníky a to jak soukromé, tak i veřejné. Navazuje právě malý exkurz do procesně právní úpravy a mou práci pak uzavřou alternativy k omezení svéprávnosti.

2. Právní úprava omezení svéprávnosti

2.1. Vnitrostátní právní úprava

Ústavním základem, který nelze opomenout, je Ústava ČR, tedy zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. V Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod jsou zakotvena práva, která nám pak rozvíjejí konkrétní zákony. O těch se budu dále ještě zmiňovat. Právo rovnosti je jedním z nejzásadnějších a nejdůležitějších Listinou garantovaných práv v souvislosti s institutem omezení svéprávnosti. Jde o rovnost v důstojnosti i v právech. Každý má také právo na to, aby mu byla zachována lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, jak je řečeno v čl. 10, odst. 1. Listina dále uvádí, že lidská práva jsou nezadatelná, nezczitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Má je tedy každý z nás a nikdo se jich nemůže vzdát ani je postoupit někomu dalšímu. Při omezení svéprávnosti je dotčeno konkrétně právo garantované v čl. 7 a 8 Listiny, přesně řečeno jde o svobodu rozhodovat o svém právním postavení a nedotknutelnost člověka a jeho soukromí, které může být omezeno jen v případech stanovených zákonem.

Základním pramenem práva v souvislosti s omezením svéprávnosti je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který upravuje například svéprávnost jako takovou, podmínky jejího omezení, alternativy k omezení svéprávnosti nebo kontrolní mechanismy v rámci rozhodování za osobu omezenou ve svéprávnosti.

Mezi další prameny, které se týkají institutu opatrovnictví a omezení svéprávnosti, můžeme zařadit zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze, zákon o státním rozpočtu a státním závěrečném účtu a zákon č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel. V tomto případě se jedná o prameny z oblasti veřejného práva. Výše zmíněné zákony mají společné především to, že se týkají veřejného opatrovnictví. Veřejné opatrovnictví spadá do přenesené působnosti. Podle zákona o obcích může obec využívat z informačního systému evidence obyvatel pro výkon své působnosti informace o omezení svéprávnosti, jméno, popř. jména, příjmení a rodné číslo opatrovníka a, nebylo-li mu přiděleno, datum, místo a okres jeho narození a u opatrovníka, který se narodil v cizině, místo a stát, kde se narodil.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování spadá také do hmotněprávní oblasti práva veřejného. Tento právní

předpis upravuje situace, kdy je osoba omezena na svéprávnosti takovým způsobem, že není sama schopna posoudit svou situaci a potřebnost zdravotní péče. Opatrovník má v těchto případech právo na informace o zdravotním stavu a také má nárok ptát se na otázky související se stavem pacienta, na které má nárok se v běžných situacích ptát jen on sám. Dále tento zákon řeší například situace, kdy je možné pacienta omezeného ve svéprávnosti hospitalizovat i bez souhlasu opatrovníka. K tomu dochází v případě, kdy je zde podezření na týrání, zneužití nebo zanedbání osoby.

Volební zákony pak budu zmiňovat v kapitole o rozsahu omezení svéprávnosti. Těmito zákony jsou zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, zákon č. 491/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů a zákon č. 275/2012 o volbě prezidenta republiky.

Z hlediska trestněprávní odpovědnosti nelze nezmínit další veřejnoprávní předpis, kterým je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. „Samotná existence duševní poruchy nezabavuje pachatele trestní odpovědnosti; právně významné totiž je, aby nedostatek rozpoznávací nebo ovládací byl u postižené osoby v době činu. Navíc nedostatek těchto schopností je třeba posoudit i se zřetelem k povaze trestného činu. Z uvedeného vyplývá, že pachatelem trestného činu obecně může být i osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům. Záleží však na konkrétním jednání a okolnostech, zda bude osoba prohlášena v okamžiku určitého jednání za nepřičetnou a tedy trestně neodpovědnou.“¹

Veřejný ochránce práv může řešit postup obcí jako veřejného opatrovníka. Proto v této souvislosti nelze nezmínit zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv. Působnost ombudsmana se vztahuje na zákonem vyjmenované úřady a jeho úkolem je především chránit osoby před jednáním úřadů, jestliže bude toto jednání v rozporu se zákonem a v některých dalších případech (ochrana před nečinností, pokud je jednání úřadů v rozporu s principem dobré správy nebo demokratického právního státu). Relativně nově pod jeho působnost spadají i návštěvy míst, kde jsou osoby omezené na svobodě. Cílem těchto návštěv je zajistit osobám omezeným na svobodě dobré zacházení bez mučení nebo jiného nelidského chování.

¹ [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-opatrovnika-za-protipravni-jednani-opatrovance-88466.html>

Nyní se dostávám k procesním předpisům, které upravují postup při řízení o omezení svéprávnosti. Jimi jsou zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Občanský soudní řád je zde v postavení obecného právního předpisu, který se použije subsidiárně, pokud konkrétní otázku neupravuje sám zákon o zvláštních řízeních soudních. V případech, kdy věc upravuje jak občanský soudní řád, tak i zákon o zvláštních řízeních soudních, použijeme zásadu *lex specialis derogat generali*. Což znamená, že zvláštní úprava má přednost před obecnou.

Lze zmínit také například zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který podporuje zaměstnavatele, kteří zaměstnávají osoby se zmenšenou pracovní schopností a okrajově také zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti a mnoho dalších.

2.2.Mezinárodní úprava

V této podkapitole bych chtěla představit několik významných mezinárodních dokumentů týkajících se omezení svéprávnosti. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením je mezinárodní dokument Výboru pro práva osob se zdravotním postižením (Organizace spojených národů), který Česká republika podepsala a ratifikovala. Úmluva má za úkol odstranit překážky plnohodnotného života osob se zdravotním postižením tím, že bude chránit a zajišťovat rovné užívání základních lidských práv a svobod právě pro tyto osoby. Osoby se zdravotním postižením jsou definovány hned v prvním článku této úmluvy. Mezi osoby se zdravotním postižením jsou řazeni i ti, kdo mají duševní nebo mentální postižení, které může bránit jejich úplnému a rovnoprávnému začlenění do společnosti.

Čl. 12. pak garantuje rovnost těchto osob před zákonem s ostatními lidmi a jejich uznání jako subjektu práva. Smluvní strany Úmluvy jsou povinny přijímat opatření umožňující osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci. Stát ale také musí poskytovat záruky zamezující zneužití těchto opatření (např.: respektování práv, vůle a preferencí osoby, zabránění konfliktu zájmů, přiměřenost, individuální přístup,...). Odst. 5 rozvádí rovné postavení těchto osob ve vztahu k majetku (nemají být nijak omezeny v právu vlastnit a dědit majetek, spravovat

své finanční záležitosti, mít rovný přístup k bankovním půjčkám, hypotékám a dalším úvěrům). Smluvní strany mají také zajistit, aby tyto osoby nebyly svévolně zbavovány majetku.

Evropská úmluva o lidských právech je dokumentem na úrovni regionální. O porušení úmluvy rozhoduje Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku. Z tohoto dokumentu se dotýká problematiky omezení svéprávnosti především čl. 5, čl. 6, čl. 8. V čl. 5 je garantováno právo na osobní svobodu a bezpečnost, které má každý a nikdo (až na výjimky stanovené zákonem) ji nesmí být zbaven. Čl. 6 nám upravuje právo na spravedlivý proces (právo na rozhodnutí v přiměřené lhůtě, nezávislý a nestranný soud). Právu na respektování soukromého a rodinného života se pak věnuje čl. 8. Orgány mohou do výkonu tohoto práva zasahovat jen na základě zákona, je-li to nezbytné v demokratické společnosti a v zájmu národní nebo veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojů a zločinnosti, ochrany zdraví, morálky nebo práv a svobod ostatních.

Dále bych chtěla zmínit Doporučení Rady Evropy č. 99 (4) Výboru ministrů členských států o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob. Už podle názvu si můžeme dovodit, že tento dokument není závazný, má jen doporučující povahu. Avšak má svou roli při tvorbě právních předpisů, jejich interpretaci či formulaci politik. Tento dokument obsahuje zásady k ochraně osob omezených ve svéprávnosti. K ochraně těchto osob by měla sloužit především přiměřenost a flexibilita omezujících opatření. K omezení má totiž docházet jen v nezbytných případech a v nezbytné míře. Svěprávnost, když už je omezena, má být omezována v co možná nejužším rozsahu. Mají existovat i opatření (alternativy k omezení svéprávnosti), ve kterých není třeba omezit svéprávnost, která se týká jen jednoho jednání, a proto tedy není třeba jmenovat opatrovníka. Ochranná opatření nemají osobu hned automaticky zbavovat práva volit, práva pořídit závěť či činit rozhodnutí v oblastech, kde je osoba schopna taková rozhodnutí uskutečňovat. Dohled nad ochrannými opatřeními a činností opatrovníka má zajišťovat stát.²

Dokumentů přijatých na úrovni mezinárodního práva je mnoho, proto není prostor v této práci všechny rozebírat. Dalšími dokumenty, které už jen zmíním, jsou Úmluva o lidských právech a biomedicíně, Deklarace práv osob s postižením, Deklarace o duševním zdraví pro Evropu, Standardní pravidla zrovnoprávňování

² JURÍČKOVÁ, Lubica, Kateřina IVANOVÁ a Jaroslav FILKA. Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014., ISBN 978-80-247-4786-6, s. 31

příležitostí osob s postižením, Doporučení Rady Evropy o ochraně a lidských právech a důstojnosti osob s duševní poruchou, Doporučení Rady o Akčním plánu Rady Evropy na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě v letech 2006-2015, Doporučení Rady Evropy o stárnutí a postižení v 21. století: udržitelný rozvoj s cílem umožnit větší kvalitu života v otevřené společnosti, Zdraví 21 – zdraví do 21. století, Zdraví 2020, Zelená kniha – Zlepšení duševního zdraví obyvatelstva: na cestě ke strategii duševního zdraví pro Evropskou unii.³

³ JURÍČKOVÁ, L., IVANOVÁ, K., FILKA, J., Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014., ISBN 978-80-247-4786-6, s. 28-33

3. Svěprávnost

Občanský zákoník definuje pojem svěprávnosti v § 15 odst. 2. „Svěprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat)“⁴. To znamená, že jedinec může v mezích právního řádu vstupovat do právních vztahů. Je to významná vlastnost osoby, protože každý z nás denně vstupuje do právních vztahů už jen tím, že si ráno rozsvítí světlo v koupelně (protože máme uzavřenou smlouvu s některým z poskytovatelů elektřiny), nebo jezdíme do práce MHD (uzavíráme tedy smlouvu o přepravě) a v práci pak vystupujeme v rámci pracovněprávního vztahu.

Občanský zákoník ve svém § 31 uvádí vyvratitelnou právní domněnku, že „každý nezletilý, který nenabyl plné svěprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.“⁵ Proto k některým jednáním nepotřebuje souhlas zákonného zástupce (např.: osmileté dítě si smí koupit v samoobsluze sušenky, aniž by k tomu měla souhlas svého rodiče nebo jiného zákonného zástupce). Ve svém usnesení pak ústavní soud judikoval, že 12ti leté dítě je způsobilé samo cestovat městskou hromadnou dopravou a musí tedy vědět, že je jeho povinností platit jízdné. Pokud ho ovšem nezaplatí, musí si být vědomo následků porušení této povinnosti.⁶

3.1. Způsoby nabytí svěprávnosti

1. Zletilost

„Plně svěprávným se člověk stává zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.“⁷ To, že je člověk zletilý ještě nemusí znamenat, že je svěprávný. O případech, kdy osoba sice je zletilá, ale není plně svěprávná, bude pojednávat moje práce. Dopravení věku osmnácti let je nejčastější způsob nabytí svěprávnosti.

⁴ § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵ § 31 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶ Usnesení ústavního soudu ze dne 4. 12. 2008 Sp. zn. III. ÚS 1019/08

⁷ § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

2. Přiznání svéprávnosti

Před dovršením zletilosti lze nabýt svéprávnost přiznáním svéprávnosti a to za podmínek:

- „Nezletilý je starší šestnácti let,
- řízení může být zahájeno jen na návrh nezletilého (na návrh zákonného zástupce se souhlasem nezletilého),
- nezletilý musí být schopen se sám živit a obstarat si své záležitosti,
- souhlas zákonného zástupce (souhlas nezletilého, pokud návrh podává zákonný zástupce).“⁸

Z výše uvedeného plyne, že ať návrh podává nezletilý nebo jeho zákonný zástupce, vždy musí oba souhlasit. To je patrné z toho, že když někdo podává návrh, předpokládá se, že s tím návrhem souhlasí. A druhý z těchto osob pak svůj návrh vysloví souhlas. „Soud by měl při své úvaze o přiznání svéprávnosti v případech absence některé ze zákonných podmínek vždy respektovat, že smyslem tohoto institutu je nezletilému, který je již ve věku blízkém zletilosti a dosáhl takového stupně fyzické a psychické vyspělosti, s kterým je dovršení zletilosti spojováno, v mimořádných situacích prominout dobu, která zbývá dovršení zletilosti.“⁹

3. Uzavření manželství

Podle § 30 odst. 2 občanského zákoníku se uzavřením manželství nabývá plná svéprávnost ještě před nabytím zletilosti. Z toho lze usoudit, že se tím osoba nestává zletilou, ale jen plně svéprávnou. Musí se jednat o osobu starší šestnácti let, ta pak na základě povolení soudu může uzavřít manželství.¹⁰ Překážkou není ani to, pokud ani jeden ze snoubenců ještě nedovršil osmnáct let, aby každý by musel být starší šestnácti let, přičemž každý by za této situace potřeboval své povolení soudu. K tomuto způsobu nabytí svéprávnosti dochází velmi často v případech, kdy nezletilá přijde do jiného stavu. Pokud by došlo k uzavření manželství ještě před

⁸ § 37 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁹ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN978-80-7400-529-9, s. 216

¹⁰ § 672 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

dovršením šestnácti let, šlo by o zdánlivé manželství.¹¹ To znamená, že toto manželství vůbec nevzniklo.

3.2. Částečná svéprávnost

Částečnou svéprávnost má nezletilá a nesvéprávná osoba, vyvíjí se s věkem. Rozhodnutí v tomto případě musí být přiměřená rozumové a volní vyspělosti. K tomuto jednání nepotřebuje, ne plně svéprávný, nezletilý souhlas zákonného zástupce ani jeho vědomí.

Svéprávnosti se nemůže nikdo dobrovolně vzdát. Pokud by tak osoba přesto učinila, k takovému jednání se nepřihlédne. Stejně jako na základní lidská práva a svobody se i na svéprávnost hledí jako na nezadatelné a nezcizitelné právo. K omezení svéprávnosti může dojít jen jako nejkrajnějšího prostředku (soud musí nejprve zvážit, jestli by nebylo vhodnější pro konkrétní případ užít některou z podpůrných opatření, kterými lze nahradit rozhodnutí o omezení svéprávnosti) a za předpokladu, že toto omezení bude ve prospěch dané osoby. Primárně se tedy řeší ochrana osoby omezené ve svéprávnosti, nikoliv jejího okolí.

3.3. Neplatnost právního jednání osob omezených ve svéprávnosti

Jestliže by osoba omezená ve svéprávnosti činila právní jednání, pro které je ve svéprávnosti omezená, může být toto jednání považováno za neplatné dle § 581 občanského zákoníku. „Neplatné je i jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat.“¹² Obecným pravidlem je to, že na jednání se má pohlížet spíše jako na platné než jako neplatné.¹³ Neplatné pak podle tohoto pravidla není jednání osoby omezené ve svéprávnosti, která jednala bez opatrovníka, i když bez něho jednat nemohl, pokud si tímto jednáním nezpůsobil újmu. Soud pak může změnit rozsah opatrovancových povinností, pokud to k nápravě postačí. Při této změně pak není soud vázán návrhy stran.¹⁴ Za platné je

¹¹ § 677 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹² § 581 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹³ § 574 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴ § 65 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

považováno i to jednání opatrovacne, které činí bez opatrovníka, pokud toto jednání dodatečně schválí buď opatrovník, nebo sama osoba poté, co nabyde svéprávnosti.¹⁵ Neplatnosti jednání je nejdříve potřeba se domáhat u protistrany, až poté (pokud protistrana neplatnost jednání neuzná) se obrátit na soud.¹⁶

V současné době je také problém s tím, že omezení svéprávnosti není v občanském průkazu nikde vyznačeno a spousta smluv se dá také uzavřít po telefonu. Druhá strana smlouvy proto ani nemůže vědět, že je osoba omezena ve svéprávnosti a takovouto smlouvu uzavřít nemůže. Pokud se o uzavření smlouvy nedozví nikdo z okolí osoby omezené ve svéprávnosti, je jednání sice neplatné, ale dochází k plnění ze smlouvy (protože strany smlouvy o neplatnosti nevědí). Plnění pak osoba musí vrátit. Pokud ovšem není možné plnění vrátit, nahrazuje se v penězích.¹⁷

Závada zastoupení se dá zhojit dodatečným souhlasem opatrovníka či osoby, která znovu nabyde svéprávnosti. „Závada v zastoupení opatrovanců, je důvodem neplatnosti relativní, ale jen tehdy, působí-li jednání, resp. jeho právní následky opatrovanci újmu: bude tedy záležet jednak na tom, zda ten, na jehož ochranu je takový důvod neplatnosti stanoven, se neplatnosti dovolá, jednak na tom, zda soud shledá, že následky dotyčného právního jednání působí opatrovanci újmu.“¹⁸ Takový názor nejspíš převládá, protože se s tímto názorem ztotožňuje i JUDr. Richard Gürlich, Ph.D. ve svém článku „Úvodní ustanovení – omezení svéprávnosti (Novinky z rekodifikace - advokátní kancelář GÜRLICH & Co. 41/2013, s. 1).

Většinou musí neplatnost někdo namítat (nejspíše některá z osob opatrovancovi blízkých či opatrovník), z tohoto pravidla však existuje také výjimka. Podle § 588 občanského zákoníku nemusí nikdo u soudu neplatnost namítat a soud k ní přihlíží i bez návrhu, pokud se jednání zcela zjevně přičí dobrým mravům, zjevně narušuje veřejný pořádek nebo odporuje zákonu. Neplatné je i jednání o plnění od počátku nemožném. Takové jednání by pak bylo absolutně neplatné.

¹⁵ § 65 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁶ [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: http://www.spmpr.cz/wp-content/uploads/delightful-downloads/2018/01/brozura_svepravnost_2017.pdf

¹⁷ [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: http://www.spmpr.cz/wp-content/uploads/delightful-downloads/2018/01/brozura_svepravnost_2017.pdf

¹⁸ [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nasledky-neplatnosti>

4. Omezení svéprávnosti a jeho podmínky

Omezení svéprávnosti je institut, kterým se osoba preventivně omezuje v právu samostatně jednat. K omezení ve svéprávnosti dochází rozhodnutím soudu. Soud musí vymezit, v jakém rozsahu člověk není schopen pro duševní poruchu (která není jen přechodná) samostatně za sebe jednat. „Duševní porucha nemusí být trvalá, nevyčísitelná, ale nemůže mít jen krátkodobé trvání. O duševní poruchu krátkodobého trvání může jít například tehdy, je-li vyvolána požitím alkoholu či drog, záchvatem nebo stresem.“¹⁹ Omezení nemůže postihnout činnosti každodenního života (např.: nákup jídla, jízdenky na autobus,...). Co je činností každodenního života se u každého liší a posuzuje se individuálně.

„K omezení svéprávnosti lze dále přistoupit jen za stanovených podmínek:

- Je-li to v zájmu člověka,
- po zhlédnutí člověka,
- s plným uznáním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti, přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti,
- pokud by mu jinak hrozila závažná újma,
- nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.“²⁰

4.1. Zájem člověka jako jedna z podmínek omezení svéprávnosti

Omezení svéprávnosti musí být v zájmu člověka. Jde primárně o to, aby byla chráněna osoba, u které k omezení dochází. Tento institut tedy nemá v první řadě chránit jeho rodinu, okolí nebo dokonce celou společnost, ale musí být v zájmu přímo konkrétní osoby. Proto je otázkou, zda v případě omezení volebního práva člověka, je výše zmíněná podmínka primární ochrany osoby omezené ve svéprávnosti. Soud musí také zkoumat, zda v zájmu člověka není spíše rozhodnout o mírnějším opatření (např. opatrovník bez omezení svéprávnosti, nápomoc při rozhodování či zastoupení členem domácnosti).

¹⁹ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 289

²⁰ § 55 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

4.2. Zhlédnutí člověka jako podmínka omezení svéprávnosti

Soud má nejprve shlédnout člověka a až poté rozhodnout o jeho omezení. Tato podmínka je dána především tím, že omezení svéprávnosti je velkým zásahem do práv jedince. Soudce by proto neměl rozhodovat jen na základě znaleckého posudku, bez toho aniž by přišel s osobou do kontaktu. Při tomto kontaktu sám zjistí, jak se jedinec chová a jak vystupuje, když je mezi jinými lidmi. Od výsledku omezovaného může soud upustit, jen pokud nelze provést nebo nelze provést bez újmy na zdravotním stavu posuzovaného. Soudce má osobu vidět a slyšet, než dojde k tak zásadnímu zásahu do svobody tohoto člověka. Ke zhlédnutí osoby může pak dojít i u posuzovaného doma či ve zdravotnickém zařízení.

Při jednání má být dán osobě co největší prostor, aby se k průběhu řízení vyjádřila a projevila svou vůli a přání. Při zjišťování názoru osoby, o jejíž svéprávnosti se jedná, je použit takový způsob dorozumívání, jaký si tato osoba vybere.²¹ Posuzovaný soudu může sdělit, koho by mu soud měl ustanovit jako opatrovníka a koho si v žádném případě za opatrovníka nepřeje (k tomuto přání soud vždy přihlíží, protože vztah opatrovance o opatrovníka musí být postavený na vzájemné důvěře a mělo by se – pokud je to možné – co nejvíce přihlížet k přáním opatrovance). O této podmínce pak bude dále pojednáno v kapitole Řízení o omezení svéprávnosti, v podkapitolách Účasti osoby a její výslech a Znalec a jeho postavení v řízení.

4.3. Závažná újma jako jedna z podmínek omezení svéprávnosti

„Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.“²² Je zde třeba posoudit každý případ individuálně a to s přihlédnutím k dosavadnímu životu osoby, především k tomu, jak žije v běžném životě a jaké jsou následky jejího jednání (například jestli je schopna sama chodit na nákup a setkávat se s nástrahami podepisování smluv nebo sjednávání si půjček). Pokud v dosavadním životě k žádné újmě nedošlo, do budoucna je malá pravděpodobnost, že by k ohrožení došlo. I přesto z rozhovoru s lounskou veřejnou opatrovnici vyplynulo,

²¹ § 56 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²² § 55 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

že se setkala s případem, kdy osobě závažná újma nehrozila. Osoba normálně fungovala celý svůj život a až kolem padesátého roku věku se přišlo na to, že neumí číst a psát. Postačovalo by tedy mírnější řešení než omezení svéprávnosti a hrozba reálné újmy zde nejspíš také nebyla, když se během celého jejího života tato hrozba nepotvrdila.

Nemusí se jednat jen o újmu na majetku, může jít i o újmu osobní. Reálná hrozba újmy musí být posuzována podle míry pravděpodobnosti, že k této újmě dojde. Pokud je osoba například upoutaná na lůžku a bez pomoci jiného není schopna se sama ani nejíst. Není tu dostatečná míra pravděpodobnosti na to, aby zde hrozila reálná újma člověka. Nemůže být totiž zneužit obchodníky s jejich nekalými praktikami.²³ Druhý názor je takový, že osoba upoutaná na lůžku se může kdykoliv uzdravit a ze zařízení, ve kterém leží odejít. To by znamenalo, že závažná újma jí hrozit může. O tom, zda by se osoba mohla uzdravit, nebo je její stav neměnný, by se měl vyjádřit znalec v rámci svého znaleckého posudku a na základě tohoto by pak měl o svéprávnosti osoby rozhodnout soud.

4.4.Uznání jeho práv a osobní jedinečnosti jako podmínka omezení svéprávnosti

Tato podmínka se týká především individuálního přístupu ke každému posuzovanému. Při omezování svéprávnosti nemáme žádnou šablonu, podle které by se dala posoudit každá osoba. Každá osoba je jedinečná a rozhodnutím o omezení její svéprávnosti dojde k velmi závažnému zásahu do osobní svobody jedince a do práva rozhodovat o svých záležitostech. Je nezbytné přihlížet k tomu, jak osoba do zahájení řízení vystupovala v běžném životě, jakých právních jednání byla schopna sama bez pomoci druhých a zda v dosavadním životě došlo k závažné újmě, kterou by si osoba svým jednáním způsobila nebo jaké následky její jednání do budoucna mělo. Na osobu se musí nahlížet jako na jedinečnou osobnost a podle toho také určit rozsah, ve kterém osoba není schopná sama jednat. Pokud osoba do současnosti neměla problém hospodařit s určitým finančním obnosem, nebylo by dobré jí teď v tomto jejím právu omezit.

²³ [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/docs/clanky/ dokumenty/ 8984/manual-socialniho-pracovnika.pdf>

4.5. Posouzení, zda nepostačuje mírnější a méně omezující opatření

U institutu omezení svéprávnosti se nám projevuje zásada subsidiarity. Pokud totiž najdeme mírnější opatření, které je dostačující vzhledem k zájmům osoby, užití právě to méně omezující řešení. Jako podpůrné instituty můžeme využít instituty:

- Opatrovník i bez omezení svéprávnosti (§ 469 NOZ),
- předběžné prohlášení (§ 38 a násl. NOZ),
- nápomoc při rozhodování (§ 45 a násl. NOZ),
- zastoupení členem domácnosti (§ 49 a násl. NOZ).

Mimo výše uvedené lze využít například i plné moci k určitým činnostem. Výše uvedených alternativ lze využít, jestliže jedinec potřebuje podporu, nicméně nejsou splněny všechny podmínky pro tak závažný zásah do práv jedince, jakým je omezení svéprávnosti. Tomuto tématu je pak věnovaná poslední kapitola mé práce.

1. Tabulka: Údaje o počtu soudních rozhodnutí týkajících se omezení svéprávnosti, změn omezení a jeho prodloužení zveřejněné na stránce Ligy lidských práv z období po přijetí nového občanského zákoníku:

Rok	2014	2015
Omezení svéprávnosti	2683	5577
Změna omezení	864	4542
Prodloužení omezení	307	1793
Součet omezení	3854	11912

4.6. Duševní porucha jako další z podmínek omezení svéprávnosti

Jak již bylo výše zmíněno, aby mohl být člověk omezen ve svéprávnosti, musí se u něho projevit duševní porucha, která nemá jen přechodný charakter. V historii byla duševní porucha považována za boží trest nebo postižení zlými démony. Někdy proto bylo s nemocnými velmi krutě zacházeno. Řešení této poruchy nespočívalo ve vymyšlení náhradního řešení, které by bylo ku prospěchu dané osoby. Pomoc nemocným spočívala ve vyhánění zlých duchů z osoby právě krutým zacházením či pomocí talismanů.²⁴

²⁴ JURÍČKOVÁ, L., IVANOVÁ, K., FILKA, J., Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014., ISBN 978-80-247-4786-6, s. 17

Postupem doby se začala vyvíjet péče o duševně nemocné. Kolem 15.-16. století dochází o péči o duševně choré pacienty v kláštorech. Nejde však, jako je tomu dnes, o ochranu duševně nemocného, spíše jde o ochranu společnosti právě před těmito jedinci.²⁵

S vývojem věd zabývajících se psychikou člověka, přicházejí i různé pokusy na lidech, které bychom mohli označit za nehumánní a neetické. Pacienti byli často zavíráni do klecí, sprchováni studenou vodou a ve 30. letech 20. století dokonce dochází k využívání lobotomie v psychochirurgii.

Je až s podivem, jak nedávno ještě docházelo k takovým krutostem a jak se za několik desetiletí vyvinula právní ochrana osob duševně nemocných tak, aby již nebylo možné takto zasahovat do jejich práv (ať už základních lidských, tak i běžných). Stát na sebe v současné době přebírá povinnost postarat se a chránit osoby omezené ve svéprávnosti z důvodu duševních poruch a snaží se je zrovnoprávnit s ostatními.

Lidem s duševní poruchou dělá často problém žít život, který ostatním přijde normální. Osobám se sociální poruchou či trpící depresemi například může činit jen „běžné nakupování v obchodě“ nepřekonatelné obtíže. „Tito lidé obvykle využívají služeb psychiatrů a psychoterapeutů, pobírají invalidní důchod a nemívají příliš mnoho přátel mezi „běžnými“ lidmi. V důsledku toho ztrácejí kontakt s okolním světem a schopnost fungovat v „normální“ společnosti.“²⁶

Pro duševní poruchu můžeme použít hned několik definic. „Duševní poruchou, která činí osobu neschopnou právně jednat, je takový duševní stav, ve kterém nemůže jednající rozeznat obsah a podstatu svého jednání.“²⁷ Podle zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník „se duševní poruchou rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“²⁸ Z našeho úhlu pohledu se zaměřím na duševní poruchy, které nejsou přechodného charakteru a při nichž osoba nemůže rozpoznat obsah a podstatu svého jednání. Z tohoto důvodu totiž dochází k omezení svéprávnosti. Jde nám totiž o ochranu jedince a ne jeho okolí či společnosti. Duševní porucha sama o sobě není

²⁵ JURÍČKOVÁ, L., IVANOVÁ, K., FILKA, J., Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-4786-6, s. 18

²⁶ [online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/dusevne-nemocnym-pomahaji-v-tabore-najit-cestu-na-pracovni-trh-007760/>

²⁷ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2095, ISBN 978-80-7400-529-9

²⁸ § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

důvodem pro omezení svéprávnosti. Až znalec z oboru psychiatrie posoudí, zda v konkrétním případě duševní porucha člověka splňuje předpoklady pro to, aby mohl být jedinec omezen ve svéprávnosti, tedy jestli jde o duševní poruchu, která nemá jen přechodný charakter. Nicméně konečné rozhodnutí o tom, zda konkrétní osoba bude omezena ve svéprávnosti či nikoliv, zůstává na soudu.

WHO (světová zdravotnická organizace) vydává Mezinárodní statistickou klasifikaci duševních poruch a přidružených zdravotních problémů (MKN-10), z jejíž 10. revize dnes vycházíme. MKN-10 používají soudci a znalci z oboru psychiatrie při tvorbě znaleckých posudků jako důkazního prostředku pro řízení o omezení svéprávnosti.²⁹ Na posuzovaného je nutno vždy hledět individuálně a znalec pak hodnotí, zda je osoba schopna právně jednat a posoudit následky svého jednání či nikoliv. K omezení svéprávnosti může docházet z důvodu duševní nemoci - například mentální retardace³⁰, schizofrenie³¹, demence³² nebo Alzheimerova choroba³³, Downův syndrom³⁴ či autismus³⁵. Jde o nemoci, které

²⁹ JURÍČKOVÁ, L., IVANOVÁ, K., FILKA, J., Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014., ISBN 978-80-247-4786-6, s. 42-43

³⁰ Pozn. Mentální retardace = Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. (definice dle MKN)

³¹ Pozn. Schizofrenie = vážné duševní onemocnění dosud neznámé etiologie (předpokládá se multifaktoriální etiologie a mnohočetné patogenetické vlivy) charakterizované význačnými poruchami myšlení, vnímání, jednání, afektivity a vůle. (definice dle MKN)

³² Pozn. Demence = syndrom způsobený chorobou mozku, obvykle chronické nebo progresivní povahy, kde dochází k porušení mnoha vyšších nervových kortikálních funkcí, k nimž patří paměť, myšlení, orientace, chápání, počítání, schopnost učení, jazyk a úsudek. Vědomí není zastřeno. Obvykle je přidruženo porušené chápání a příležitostně mu předchází i zhoršení emoční kontroly, sociálního chování nebo motivace. (definice dle MKN)

³³ Pozn. Alzheimerova choroba = primárním degenerativním onemocněním mozku neznámé etiologie s charakteristickými neuropatologickými a neurochemickými vlastnostmi. (definice dle MKN)

³⁴ Pozn. Downův syndrom = chromozomální vrozená vada, která se vyznačuje jedním chromozomem navíc, a to v každé buňce lidského těla. Tento chromozomální nadbytek nelze ničím vysvětlit, ani ovlivnit. Choroba je doprovázena celou řadou odlišností, které se projevují zejména v obličejí, výšce a stavbě postavy, vnitřním uspořádáním a atypickými odlišnostmi některých orgánů. (www.Downsyndrom.cz)

³⁵ Pozn. Autismus (dětský) = Typ pervazivní vývojové poruchy, která je definována: přítomností abnormálního nebo porušeného vývoje, manifestujícího se před věkem tří let, a charakteristickým typem abnormální funkce všech tří oblastí psychopatologie, kterými jsou reciproční sociální interakce, komunikace a opakující se omezené stereotypní chování. K těmto specifickým diagnostickým rysům dále přistupuje běžně škála dalších nespecifických problémů, jako fobie, poruchy spánku a jídla, návaly zlosti (temper tantrum) a agrese namířená proti sobě. X Atypický autismus = Typ pervazivní vývojové poruchy, která se odlišuje od dětského autismu buď věkem nástupu, nebo tím, že nespĺňuje všechny tři skupiny požadavků pro diagnostická kritéria. Tato podpoložka by měla být použita tam, kde je abnormální a porušený vývoj až po třetím roku věku a kde není dostatečně průkazná abnormalita v jedné nebo ve dvou ze tří oblastí psychopatologie požadované pro diagnózu autismu i přes přítomnost charakteristických abnormalit v jiných

dnešní medicína neumí vyléčit, jsou trvalé a zpravidla i neměnné. Osoby s takovou formou nemoci jsou zpravidla také odkázané na péči jiné osoby. K omezení svéprávnosti může dojít také u osob závislých na drogách či u gamblerů.

Ani to, že má porucha pouze přechodný charakter však ještě neznamená, že právní jednání provedené například v těžké opilosti, po užití drog nebo ve stresu, bude platné. V této chvíli je totiž poněkud omezena schopnost rozpoznávací, volní a ovládací.

oblastech. Atypický autismus vzniká často u výrazně retardovaných jedinců a jedinců s těžkou vývojovou receptivní poruchou řeči. (definice podle MKN)

5. Základní zásady související s problematikou omezení svéprávnosti

Na rozdíl od předchozí úpravy, dnes je kladen důraz na autonomii vůle jedince. Začlenění zásady autonomie vůle do tohoto civilního kodexu vychází i našich závazků vyplývajících pro nás z mezinárodních smluv. Úmluva o lidských právech a biomedicíně ve svém čl. 9 hovoří o tom, že má být brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání.³⁶ Také Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením zakotvuje zásadu autonomie vůle ve svém čl. 12, který uvádí: „Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby všechna opatření, která se týkají uplatnění právní způsobilosti, poskytovala, v souladu s mezinárodním právem v oblasti lidských práv, odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití. Tyto záruky musí zajistit, aby opatření týkající se uplatnění právní způsobilosti respektovala práva, vůli a preference dané osoby, zabraňovala konfliktu zájmů a nevytvářela prostor pro nežádoucí ovlivňování, byla přiměřená a odpovídala situaci dané osoby, byla uplatňována po nejkratší možnou dobu a podléhala pravidelnému přezkumu odpovědným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudem. Tyto záruky musí být rovněž přiměřené stupni, jakým uvedená opatření ovlivňují práva a zájmy dané osoby.“³⁷ Dříve osoba neměla na výběr, pokud splňovala podmínky pro zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům, došlo k němu. V dnešní době má osoba možnost si upravit své poměry i do budoucna (osoba může vyslovit přání, koho by si přála za opatrovníka či jakým způsobem má být spravován její majetek). Těmto dříve projeveným přáním soud ovšem nemusí vyhovět, pokud to nebude v zájmu posuzovaného. Člověku ztíženému duševní poruchou má jiná osoba spíše pomáhat v různých záležitostech a nemá jeho rozhodování nahrazovat svým.

Také Ústava a Listina nám zakotvují zásady, které nelze opomenout. Zásada autonomie vůle vychází z Ústavou garantovaného práva upraveného v čl. 2, odst. 4 Ústavy, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen

³⁶ Čl. 9 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (10/2010 Sb., m. s.)

³⁷ Čl. 12 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (10/2010 Sb., m. s.)

činit, co zákon neukládá.³⁸ Princip se prolíná i se zásadou, která je uvedena v čl. 8, odst. 1 Listiny, kde se dočteme, že osobní svoboda je zaručena³⁹.

Důležitým ustanovením pro tuto oblast je § 3 občanského zákoníku, jenž upravuje základní zásady občanského práva. Podle něho má soukromé právo chránit důstojnost a svobodu člověka, který se může brát o své štěstí, pokud tím nezpůsobí újmu druhým.⁴⁰ Občanský zákoník hovoří i o dalších zásadách, například ochraně důstojnosti, ta je v souvislosti s osobami s duševní poruchou předmětem i mnoha mezinárodních dokumentů. Velmi významnou roli hraje zásada zvláštní zákonné ochrany rodiny a nelze zde nezmínit zásadu zákazu diskriminace.

³⁸ Čl. 2 odst. 4 Ústavní zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³⁹ Čl. 8 odst. 1 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁴⁰ § 3 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

6. Rozsah omezení svéprávnosti zletilého

O rozsahu a době omezení svéprávnosti rozhoduje soud. Rozsah se určí podle toho, do jaké míry je člověk samostatně schopen právně jednat na základě duševní poruchy, která není jen přechodná. To, že má osoba problémy dorozumívat se, není bez dalších skutečností důvodem k omezení svéprávnosti.⁴¹

Soud má ve svém rozhodnutí přesně stanovit rozsah, ve kterém se osoba není schopna samostatně jednat. Výčet jednání může být formulován pozitivně, negativně, nebo kombinovaně. Ve výroku rozhodnutí formulovaném negativně jsou uvedena přesně právní jednání, jenz osoba není sama způsobilá provádět. Rozhodování formulované negativně doporučil ve své judikatuře i Nejvyšší soud. „Každým rozsudkem soudu, jímž dochází k omezení způsobilosti k právním úkonům a kterým jsou vymezeny právní úkony, k nimž není účastník způsobilý, se stanoví výslovně (explicitně), jaké úkony účastník platně činit nemůže, ale současně implicitně a contrario, že účastník je ke všem ostatním právním úkonům způsobilý.“⁴² Většinou je v rozsudku uvedeno, že osoba není schopna uzavírat určité smlouvy a hospodařit s finančními prostředky nad určitou částku, můžou zde být ovšem uvedena i další omezení. To je uvedeno hned ve výroku rozhodnutí spolu s dobou omezení svéprávnosti.

V pozitivním výčtu se formuluje jednání, jaké je člověk schopen sám provádět. Tento způsob je vhodný u osob, u nichž duševní porucha nedovoluje příliš mnoho situací, kdy by byla osoba schopna samostatně právně jednat. Ovšem v případě, kdy dojde k opomenutí některého z jednání, ke kterému je osoba způsobilá, pak k tomuto jednání podle rozhodnutí soudu způsobilá není. To by pak bylo v rozporu se základními cíli a zásadami omezení svéprávnosti, protože k omezení má dojít až jako k nejkrajnějšímu řešení a pokud lze použít mírnější prostředek, má se užít tato mírnější alternativa. Kombinace pozitivního a negativního vymezení se nezdá vhodným prostředkem. Tento výrok by se mohl jevit jako poněkud zmatečný či neúplný, přestože právě u tohoto výčtu jednání je důležité, aby byl taxativní (úplný).⁴³

⁴¹ § 57 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1014/2001

⁴³ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 289-290

6.1. Procesní způsobilost osob omezených ve svéprávnosti

Procesní způsobilost osob s duševní poruchou se podle občanského soudního řádu odvíjí od toho, zda je osoba plně svéprávná, či je na své svéprávnosti omezena a v jakém rozsahu. Procesní způsobilost nemají zletilé osoby, které byly soudním rozhodnutím ve svéprávnosti omezeny. „Výrok rozsudku o omezení způsobilosti fyzické osoby jen ohledně samostatného jednání před soudy a úřady je v rozporu se zákonem.“⁴⁴ Osoba však může mít procesní způsobilost v takovém rozsahu, ve kterém nebyla ve svéprávnosti omezena. „Účastník tedy sice není z pohledu procesního práva plně procesně způsobilý, ale v intencích své omezené svéprávnosti může samostatně právně jednat i před soudem. Nespadá-li předmět řízení do tohoto rozsahu, resp. spadá-li tam, kde je svéprávnost účastníka omezena, musí být účastník zastoupen soudem jmenovaným opatrovníkem, nebo není-li takového, popřípadě nemůže-li z objektivního důvodu tento opatrovance zastupovat, opatrovníkem ustanoveným soudem.“⁴⁵

Ve správním soudnictví má osoba způsobilost právně jednat každý účastník v rozsahu, v jakém má způsobilost vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti (tedy podle míry svéprávnosti).⁴⁶ Původně toto ustanovení znělo tak, že účastník je způsobilý samostatně činit v řízení úkony, jen jestliže má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. To bylo podle Ústavního soudu v rozhoru s principem proporcionality a tím, že zásahy do práv musí být vždy individuálního charakteru, dle specifík jednotlivých případů. Dle názoru Ústavního soudu bylo protiprávní to, že osobám omezeným ve způsobilosti k právním úkonům je tímto ustanovením bráněno v jejich procesní způsobilosti dle soudního řádu správního, i když jejich omezení se nijak nedotýká daného soudního řízení. Tento záměr plyne i z role správního soudnictví. To má za úkol chránit práva jednotlivce při jeho kontaktu se správními orgány.⁴⁷

V trestním řízení není procesní způsobilost nijak omezena. Osoba omezená ve svéprávnosti může činit veškeré procesní úkony. Zákonný zástupce pak může obviněného zastupovat a činit za něho různé procesní úkony podle § 34 odst. 1 trestního řádu. Pokud zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva a hrozí

⁴⁴ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. ledna 1998, sp. zn. 17 Co 538/97

⁴⁵ Svoboda K., Smolík P., Levý J., Šínová R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-673-9, s. 82

⁴⁶ § 33 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 43/2010

nebezpečí z prodlení, může předseda senátu ustanovit obviněnému opatrovníka.⁴⁸ Hmotněprávní opatrovník osoby omezené ve svéprávnosti může, stejně jako zákonný zástupce, opatrovance zastupovat, zvolit mu obhájce, činit za něho návrhy a další procesní úkony. Pokud jsou tyto úkony ve prospěch obviněného, může je opatrovník činit i bez vůle obviněného. Pokud opatrovník nemůže vykonávat svá práva, může být obviněnému předsedou senátu (v přípravném řízení státním zástupcem) ustanoven procesní opatrovník. Až na výjimky je tímto opatrovníkem advokát.⁴⁹ Omezení obviněného ve svéprávnosti, je také důvodem nutné obhajoby podle § 36 trestního řádu. Dochází tedy k jisté ochraně osob omezených ve svéprávnosti i v rámci trestního řízení.

6.2.Záležitosti každodenního života

V případech záležitostí každodenního života není žádoucí omezení osoby ve svéprávnosti právě pro okruh těchto jednání. Člověk bývá totiž denně ve styku s jinými lidmi či právníckými osobami, musí s nimi nějak komunikovat a jednat. V těchto případech je vyloučeno, aby jedinci jeho jednání způsobovalo závažnou a reálnou újmu. Proto i v rozsudcích soudů lze najít formulaci stanovující určitý finanční limit, se kterým osoba může disponovat. Limit se stanoví i u osob s ustanoveným opatrovníkem bez omezení svéprávnosti. Finanční limit se určuje individuálně podle potřeb jedince. Každý má právo obstarávat si své běžné záležitosti sám – sám si platit jízdné, nakupovat jídlo, obuv či oblečení, využívat služby pošty či se účastnit kulturních akcí. Není možné člověka omezit v uzavírání smluv obecně, protože si musíme uvědomit, že i koupení si jízdenky v autobuse je vlastně potvrzení přepravní smlouvy. Proto je vhodné vždy omezení právního jednání formulovat jako určitý limit hospodaření s přesně určenou finanční sumou.

⁴⁸ § 34 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

⁴⁹ § 34 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

6.3. Uzavírání manželství, rodičovská odpovědnost a právo volit u osob omezených ve svéprávnosti

To, že soud omezí osobu ve svéprávnosti, ještě neznamená, že je automaticky omezeno i její právo například uzavírat manželství, volit či vykonávat rodičovskou odpovědnost. Ve všech těchto konkrétních oblastech může soud omezit člověka ve výkonu tohoto práva, avšak není to automaticky následkem omezení svéprávnosti.

Pokud by se však osoba, která je omezena v právu uzavřít manželství, vdala (oženila), jednalo by se o manželství neplatné⁵⁰ podle § 680 občanského zákoníku. Jde o zákonnou překážku uzavření manželství. K prohlášení manželství za neplatné dojde v tomto případě i bez návrhu. Pokud je však v tomto svazku počato dítě, nebo se dokonce narodí živé dítě, je zde přednější zájem na udržení rodiny, v takovém případě k prohlášení manželství za neplatné nedojde⁵¹ na základě § 683 občanského zákoníku.

Ve chvíli kdy soud rozhoduje o omezení svéprávnosti osoby, která je rodičem, musí současně rozhodnout i o jeho rodičovské odpovědnosti. Rodičovskou odpovědnost má každý rodič (náleží tedy oběma rodičům), ledaže by jí byl zbaven. „Na první pohled by bylo možné to chápat tak, že má být rozhodováno o rodičovské odpovědnosti jako samostatném předmětu řízení, nikoliv o omezení svéprávnosti v rozsahu rodičovské odpovědnosti. V rozporu s tímto výkladem je však výslovné znění § 868 odst. 2 ObčZ, z něhož vyplývá, že omezení svéprávnosti připadá v úvahu v rozsahu výkonu rodičovské odpovědnosti. Pak by se měl soud zabývat i tím, zda se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem.“⁵² Zákaz styku s dítětem je velmi závažný zásah do rodičovských práv, proto pokud soud chce styk rodiče a dítěte zakázat, musí k tomu mít dostatečné důvody.

Právo volit nesmí podle našich volebních zákonů využívat ten, komu bylo rozhodnutím omezeno právo volit.⁵³ Toto ustanovení však odporuje zásadám omezení svéprávnosti, neboť pokud má dojít k omezení svéprávnosti, musí osobě

⁵⁰ § 680 zákona č. 89/2019 Sb., občanský zákoník

⁵¹ § 683 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵² HROMADA, M., ŠÍMA, A. Praktické otázky omezování svéprávnosti, Soudní rozhledy, 2015, roč. 21., č. 4, s. 122-126

⁵³ § 2 písm. b) zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu české republiky

hrozit závažná újma. V tomto případě si nedovedu reálně představit, jaká újma by využitím volebního práva člověku hrozila. Dále by se toto omezení dostalo do rozporu s čl. 29 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, podle něhož musí stát zaručit, osobám se zdravotním postižením politická práva a příležitost užívat tato práva na rovnoprávném základě s ostatními. Stát má zajistit, aby osoby se zdravotním postižením mohli využít práva a možnosti volit a být volen.⁵⁴ O omezení osoby ve volebním právu rozhodoval i Brněnský soud v níže zmíněném rozsudku. Lze však polemizovat nad tím, jestli by zneužitím duševní poruchy této osoby došlo k reálné újmě osoby. Zneužití na druhou stranu jistě není v zájmu osoby. Je však otázkou, kolik lidí bychom museli omezit ve volebním právu. Spousta skupin osob je totiž snadno ovlivnitelná jinou osobou (např.: senioři či velmi mladí lidé, nebo ti, kterým na výsledku voleb nezáleží). „Ze znaleckého posudku vyplynulo, že posuzovaná více méně je schopna porozumět smyslu a důsledku voleb, včetně možnosti volit a být zvolen, ale realitu má zkreslenou svou nemocí. S přihlédnutím k rozsahu, v jakém posuzovaná není schopna pro své postižení, které není jen přechodné, právně jednat, omezil soud posuzovanou ve svéprávnosti tak, že není způsobilá vykonávat volební právo. V případě volebního práva by mohlo dojít při jejím zkresleném pohledu na realitu ke zneužití jinými osobami“⁵⁵ Na tuto problematiku je tedy více pohledů a až rozhodovací praxe soudů nám ukáže, jak na tyto případy bude nahlíženo.

6.4. Pořízení pro případ smrti

Podle § 1527 občanského zákoníku může učinit platně pořízení pro případ smrti i ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen tak, že není způsobilý pořizovat. Pořízení může provést v jakékoliv formě, podmínkou však je, že se uzdravil do té míry, že je schopen projevit vlastní vůli.⁵⁶ Toto ustanovení se vztahuje na situace, kdy byla osoba rozhodnutím soudu omezena ve svéprávnosti pro oblasti pořízení pro případ smrti. „Otázkou je, zda lze pořizovací nezpůsobilost z rozhodnutí o omezení svéprávnosti dovodit i jinak. Vyskytl se názor, že je-li člověk omezen v hospodaření se svým majetkem do určité výše (tento typ rozsudku se v soudní

⁵⁴ Čl. 29 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (10/2010 Sb., m. s.)

⁵⁵ Rozsudek Okresního soudu Brno – venkov, ze dne 16. 6. 2015, č. j. P 495/2007-160

⁵⁶ § 1527 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

praxi často vyskytuje), je v tom automaticky zahrnuta také pořizovací nezpůsobilost.⁵⁷ Podmínka uzdravení je splněna v případě, že se člověk uzdraví úplně a je mu navracena svéprávnost. To pak znamená, že nic nebrání tomu, aby člověk pořídil. Podle důvodové zprávy však může jít i o případy tzv. světlých okamžiků a mezidobí, než rozhodnutí o vrácení svéprávnosti nabyde právní moci. U tzv. světlých okamžiků pak bude velmi těžké prokazovat platnost závěti. Důkazní břemeno pak nese ten, kdo se platnosti dokumentu dovolává.

„Hmotné právo řeší dále v § 1528 ObčZ situaci, kdy osoba je sice omezena ve svéprávnosti v určitém rozsahu, ale nikoliv v tom, že by neměla pořizovací způsobilost. Pak i v rozsahu omezení svéprávnosti může pořizovat formou veřejné listiny.“⁵⁸ Ve 2. odstavci tohoto ustanovení jsou pak upraveny situace, kdy byla osoba omezena ve svéprávnosti pro svou chorobnou závislost (závislost dosahující stupně závažné duševní poruchy⁵⁹) nebo používání návykových a psychotropních látek (např.: alkohol, drogy) nebo pro svou závislost na hráčekké vášni představující závažnou duševní poruchu. Tito lidé pak mohou v rozsahu omezení pořizovat v jakékoliv formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti. Zbývající část pak případně zákonným dědicům. Výjimkou by bylo, kdyby zákonným dědicem byl stát. V tom případě by mohla osoba pořídít o celé pozůstalosti.⁶⁰ Pokud by osoba pořídila o větší části, než jí zákon dovoluje, byla by tato přesahující část pořízení neplatná.⁶¹

Řízení o pozůstalosti je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních v hlavě III. V § 118 a 119 jsou pak upraveny situace, kdy soud může dědici usnesením jmenovat opatrovníka. Soud může jmenovat dědici opatrovníka, pokud zjistí, že dědic není schopen jednat před soudem a osoba nemá zákonného zástupce nebo opatrovníka.⁶² V tomto případě jde o dědice, který nebyl omezen ve svéprávnosti, ale i přesto není schopen jednat v rámci řízení o pozůstalosti. Druhým případem, kdy soud může dědici jmenovat opatrovníka je, když hrozí střet zájmem

⁵⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 160

⁵⁸ HRMADA, M., ŠÍMA, A., Praktické otázky omezení svéprávnosti. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21, č. 4, s. 122-126.

⁵⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 165

⁶⁰ § 1528 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 165

⁶² § 118 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních

mezi dědicem a opatrovníkem nebo dědicem a zákonným zástupcem.⁶³ V obou případech je tento opatrovník jmenován jen pro příslušné řízení o pozůstalosti. O tomto zvláštním opatrovníkovi pro dědické řízení mluví stejně i § 465 občanského zákoníku. Tyto dva případy se však týkají jen situací, kdy osoba buď nemá opatrovníka vůbec, nebo jsou jejich zájmy v rozporu. Pokud již má dědic opatrovníka, nemusí dojít ke jmenování zvláštního opatrovníka pro řízení o pozůstalosti. „Opatrovník ustanovený dědici v rámci řízení o pozůstalosti je plnohodnotným opatrovníkem, který může za dědice jednat ve všech oblastech, v nichž přísluší jednat samotnému dědici.“⁶⁴ Opatrovník jmenovaný pozůstalostním soudem má stejné postavení jako opatrovník hmotněprávní a může za dědice v pozůstalostním řízení činit všechny právní jednání, které by mohl činit dědic, kdyby nebyl omezen ve svéprávnosti (nebo nebyl omezen, ale soud by došel k závěru, že není schopen sám před soudem vystupovat). Opatrovník (podle § 118 a 119 zákona o zvláštních řízeních soudních) může za dědice uzavřít i dohodu pozůstalého manžela s dědici o vypořádání zaniklého společného jmění manželu nebo dohodu o rozdělení pozůstalosti.⁶⁵

⁶³ § 119 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních

⁶⁴ Usnesení Krajského soudu v Brně, pobočka v Jihlavě, ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 56 Co 512/2016-33

⁶⁵ [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://www.nkr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_405-aktualne-k-opatrovnikum-v-rizeni-o-pozustalosti-dle-paragrafu-118-az-119-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich?fbclid=IwAR1svPoD0zuUWRqkurSa6Io2b036iJoW91g2LKOpxMhxFOfexOcM6tjtijE

7. Doba omezení svéprávnosti zletilého

Institut omezení svéprávnosti je podle současné právní úpravy, na rozdíl od té předchozí, pojat jako opatření dočasné. Jak judikoval Nejvyšší soud, musí jít o omezení nezbytné, které musí trvat jen nezbytně nutnou dobu. „Omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům znamená opatření, které představuje nezbytné omezení, jež může trvat pouze po nezbytně nutnou dobu, dokud důvody, které k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům vedly, trvají.“⁶⁶

Soud může svéprávnost omezit v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou dobu. „Soud může svéprávnost omezit v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou určitou dobu, nejdéle však na tři roky. Je-li zjevné, že se stav člověka v této době nezlepší, může soud svéprávnost omezit na dobu delší, nejdéle však na pět let.“⁶⁷ Dříve jsme žádné omezení doby upravené v zákoně neměli a zbavení způsobilosti k právním úkonům již v současné právní úpravě není možné vůbec. Ještě před uplynutím této lhůty musí dojít k zahájení řízení o prodloužení omezení svéprávnosti nezávislým a nestranným soudem. Účinky původního rozhodnutí trvají ještě během řízení o prodloužení omezení svéprávnosti, pokud je však rozhodnutí vydané do jednoho roku. Pokud by rozhodnutí do jednoho roku vydané nebylo, osoba opět získá plnou svéprávnost.⁶⁸ Teprve novela z roku 2016 přinesla možnost omezení svéprávnosti až na pět let. Podle důvodové zprávy byly důvodem připomínky z e soudní i uživatelské praxe. Posuzování svéprávnosti je totiž náročné a to nejen pro posuzovaného, ale i pro soud a znalce. Přezkum každé tři roky je v některých případech nepřiměřený a oslabuje ochranu osob, kterou má sledovat. Pětiletou časovou lhůtu mají i další státy (např.:Quebeck, Francie, Maďarsko, Německo má lhůtu dokonce sedmiletou).⁶⁹

V souvislosti s dobou omezení svéprávnosti nesmíme opomenout ani přechodná ustanovení občanského zákoníku, konkrétně § 3033. Ten nám totiž upravuje situaci těch, kteří byly zbaveni nebo omezeni ve způsobilosti k právním úkonům podle starého občanského zákoníku. Osoby, které byly omezeny ve způsobilosti k právním úkonům nebo jejichž způsobilost byla přede dnem nabytí

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2185/2010

⁶⁷ § 59 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁸ § 59 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

účinnosti nového občanského zákoníku omezena, nabydou svéprávnosti nejpозději uplynutím pěti let ode dne nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, ledaže soud rozhodne jinak.⁷⁰ Původní verze tohoto paragrafu mluvila o lhůtě tříleté. V důsledku takto krátké doby pro přezkum velkého množství případů došlo k zahlcení nejen soudů, ale i znalců z oboru psychiatrie. „Některé soudy se vydaly cestou zachování omezení svéprávnosti, vymezení rozsahu, v jakém je omezeně svéprávný schopný právně jednat, a jmenování opatrovníka, jehož oprávnění kopírují rozsah omezení s odůvodněním, že duševní porucha posuzovaného je dána i nadále, tedy omezení svéprávnosti je v zájmu posuzovaného a nedošlo-li by k omezení svéprávnosti, hrozila by posuzovanému závažná újma. Současně nelze využít mírnější opatření. Jiné soudy hledají alternativy k omezení svéprávnosti za účelem v co nejširší možné míře šetřit osobnost člověka.“⁷¹ V roce 2016 však došlo k novelizaci tohoto ustanovení. Důvodem potřebnosti změny bylo především to, že soudy by nestihly prodloužit omezení svéprávnosti u osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům podle starého občanského zákoníku. Z důvodu zahlcení soudů a tedy nedostatku času pro řešení konkrétních případů by docházelo k situacím, kdy by osoby zbavené/omezené ve způsobilosti podle starého občanského zákoníku od 1. ledna 2017 nabyly plnou svéprávnost.⁷² Pak by mohlo dojít k mnoha komplikacím a újmě těchto osob, což není logicky žádoucí. Soudy měly povinnost přezkoumat zhruba třicet šest až čtyřicet tisíc případů (počet případů se v publikacích a článcích různí), to však do tří let od nabytí účinnosti nového občanského zákoníku nebylo v silách našich soudů. „Změna přináší i procesní novinku pro soudy, které budou pro zpracování určitých přezkumů potřebovat více času. „Soudy budou moci i v budoucnu v mimořádných případech prodloužit období pro pravidelný přezkum, a to ze tří až na pět let,“ stojí v tiskové zprávě ministerstva.“⁷³ Prodloužení období ze tří na pět let by bylo určitě dobré využít v situacích, kdy se psychický stav osoby nemění a není třeba jej přezkoumávat každé tři roky.

⁷⁰ § 3033 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷¹ TOMŠOVÁ, E., Úvaha nad schopností zletilého právně jednat. Právní rozhledy. 2016, roč. 24, č. 17, s. 595-599

⁷² [online]. [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-65492940-soudy-nestihaly-prezkoumat-svepravnost-zakonodarce-jim-vysel-vstric-novelou>

⁷³ [online]. [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-65492940-soudy-nestihaly-prezkoumat-svepravnost-zakonodarce-jim-vysel-vstric-novelou>

8. Držení člověka omezeného ve svéprávnosti v ústavu zdravotnické péče

Stejně tak jako institut omezení svéprávnosti jako takového, jde i u držení těchto osob o velmi závažný zásah do základních lidských práv, jakými jsou především právo na osobní svobodu a nedotknutelnost osoby. Tato práva jsou pak upravena jak v mnoha mezinárodních dokumentech, tak i v Listině základních práv a svobod. Listina přímo hovoří o tom, že nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem a nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod pak právo na osobní svobodu upravuje ve svém čl. 5. V tomto článku je zaručeno právo na osobní svobodu. Dále tato úmluva upravuje způsob, jak se může ten, kdo byl zbaven osobní svobody nezákonným způsobem proti tomuto zásahu bránit. Lidé, kteří byly zbaveni osobní svobody, mají právo se před soudem domáhat toho, aby bylo urychleně rozhodnuto o zákonnosti takového zbavení osobní svobody. Pokud je takové zbavení nezákonné, aby soud nařídil propuštění.⁷⁴ V případě, že dojde ke zbavení osobní svobody nezákonným způsobem, může každý, kdo byl zadržen v rozporu s ustanoveními listiny, se může domáhat odškodnění.

Za normálních podmínek se pro držení osoby ve zdravotnickém zařízení vyžaduje její souhlas. Souhlas musí být učiněn v písemné formě. Občanský zákoník nám pak stanoví, v jakých případech lze osobu držet ve zdravotnickém zařízení i bez jejího souhlasu. Bez souhlasu osoby ji lze držet ve zdravotnickém zařízení jen ze zákonných podmínek, a pokud nezbytnou péči o jeho osobu nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením. Podání návrhu na omezení svéprávnosti není důvodem pro to, aby byl člověk bez jeho souhlasu do zdravotnického zařízení převzat nebo v něm dokonce držen.⁷⁵ Poskytovatel zdravotních služeb pak musí o převzetí osoby do svého zařízení informovat soud. Tato oznamovací povinnost je upravena v občanském zákoníku.

⁷⁴ Čl. 5 odst. 4 Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

⁷⁵ § 104 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„Převzetí a držení osoby v zařízení poskytující zdravotní péči, musí poskytovatel zdravotní péče oznámit osobám uvedeným v zákoně. Tuto oznamovací povinnost má poskytovatel zdravotní péče vůči zákonnému zástupci, opatrovníku nebo podpůrci a jeho manželu nebo jiné známé osobě blízké. Těmto osobám převzetí a držení jedince nesmí oznámit, pokud mu to bylo zakázáno. Soud se o převzetí a držení osoby v zařízení poskytující zdravotní péči musí od poskytovatele zdravotních služeb dozvědět do 24 hodin. Soud o tomto opatření musí rozhodnout do sedmi dnů.⁷⁶ Podobnou úpravu pak nalezneme i v zákoně o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Zákon o ochraně veřejného zdraví nebo zákon o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami také upravují problematiku držení pacienta bez jeho souhlasu v zařízení poskytující zdravotní služby. V těchto zákonech jsou pak především upraveny případy, kdy je pacient infekční a může šířit své onemocnění a v druhém z těchto zákonů pak držení v protialkoholní či protitoxikomanické stanici z důvodu akutní intoxikaci, to je pak možné jen po dobu nezbytně nutnou (pokud trvá déle než 24 hodin, musí dojít k oznámení této skutečnosti soudu).

Dříve bylo možné, aby byl souhlas osoby omezené ve svéprávnosti nahrazen souhlasem jejího opatrovníka a opatrovanec neměl šanci se proti jeho souhlasu žádným způsobem bránit. To však bylo Evropským soudem pro lidská práva zhodnoceno jako porušení práva na osobní svobodu v souvislosti s případem *Sýkora proti České republice*. „Jedinou možnou zárukou proti svévoli ve vztahu ke zbavení stěžovatele svobody byl požadavek, aby opatrovník se zbavením svobody souhlasil. Opatrovník se zbavením svobody stěžovatele souhlasil, aniž by se s ním vůbec setkal nebo s ním tuto záležitost alespoň konstatoval. Navíc nikdy nebylo vysvětleno, proč by bylo bývalo nemožné nebo nevhodné pro opatrovníka stěžovatele konzultovat předtím, než učinil příslušné rozhodnutí.“⁷⁷

Právě toto rozhodnutí bylo impulzem k tomu, aby zákon upravil možnost obrany opatrovance proti zásahům do integrity člověka omezeného ve svéprávnosti v souvislosti s držením ve zdravotnickém zařízení. Pokud totiž dokáže opatrovanec chápat důsledky poskytnuté zdravotní péče, musí mu být zákrok vysvětlen. Pokud s hospitalizací nesouhlasí, je zahájeno řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo

⁷⁶ § 105 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, z 22. 11. 2012, č. 23419/07, *Sýkora proti České republice*

držení ve zdravotním zařízení.⁷⁸ „Právní úprava např. zdůrazňuje, že podání návrhu na omezení svéprávnosti nezakládá samo o sobě důvod, aby byl člověk bez svého souhlasu do takového zařízení převzat nebo v něm držen (§104 občZ).⁷⁹

⁷⁸ [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace/vykon-opatrovnictvi/>

⁷⁹ KŘIVÁČKOVÁ J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T., K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 162

9. Opatrovnictví

Opatrovnictví je v občanském zákoníku upraveno v obecné části, v Hlavě II: Osoby (konkrétně v § 61-65) a v Hlavě III: Zastoupení (konkrétně § 436-440 a § 457-485). Cílem opatrovnictví je ochrana zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv. Z toho můžeme dovodit, že opatrovanec je osoba, jejíž zájmy je třeba chránit a již je třeba k ochraně těchto zájmů jmenovat opatrovníka. Nynější zákonná úprava nám dává hned několik možností ustanovení opatrovníka – může být osobě ustanoven v souvislosti s omezením svéprávnosti, ale i bez omezení svéprávnosti, jako jistá alternativa k omezení svéprávnosti nebo jen na dobu trvání soudního řízení pro zachování zájmů jednotlivce. Ne vždy musí osoba, která má opatrovníka, být omezena ve svéprávnosti. Ale každá osoba, která je ve svéprávnosti omezena musí mít opatrovníka, neboť potřebuje někoho, kdo bude hájit její práva. Předtím, než soud rozhodne o jmenování opatrovníka, musí člověka zhlédnout. K osobnímu zhlédnutí nemusí dojít v případě, kdy tomu brání nepřekonatelná překážka. Při výběru opatrovníka by pak měla být respektována vůle jedince, jeho potřeby a podněty osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch.

9.1. Vznik opatrovnictví

Opatrovnictví může vzniknout právní mocí rozhodnutí soudu. V jednom řízení soud omezí osobu ve svéprávnosti, jmenuje jí opatrovníka, kterému ve svém rozhodnutí určí rozsah jeho práv a povinností. Soud může opatrovníka jmenovat jen v případě, že se svým jmenováním souhlasí, což judikoval ve svém rozhodnutí i krajský soud v Ústí nad Labem: „Předpokladem pro ustanovení navržené osoby opatrovníkem je souhlas této osoby s převzetím funkce opatrovníka, v řízení o ustanovení opatrovníka je osoba navržená do funkce opatrovníka účastníkem řízení.“⁸⁰ – to platí jen pro „soukromého opatrovníka“, obec jako veřejný opatrovník možnost odmítnout jmenování nemá. Když se opatrovanec sám (bez svého stávajícího opatrovníka) přestěhuje, musí soud rozhodnout o změně opatrovníka (zpravidla se jím stane obec, kde má opatrovanec bydliště).

⁸⁰ Rozsudek krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 8. 8. 1966, č. j. Co 206/66

Opatrovník nesmí rozhodovat bez toho, aby vyslechl názor opatrovance. Při svém jednání musí brát v úvahu opatrovancovu vůli. Svá přání může osoba vyslovit již v době, kdy jeho svéprávnost ještě nebyla omezena. Po omezení člověka ve svéprávnosti ale také nic nebrání tomu, aby svá přání i nadále projevovala a opatrovník jim má vyhovět, pokud je to v zájmu opatrovance a je-li jeho vůli možné po racionální úvaze vyhovět. „Jestliže opatrovník povinnost ke spoluvytváření společného náhledu na obstarávané záležitosti soustavně porušuje, soud jej může i bez návrhu odvolat, neboť takové konání je v rozporu s nově vytvářenou koncepcí opatrovnictví.“⁸¹ Při výběru opatrovníka musí soud dbát o to, aby mezi opatrovníkem a opatrovancem byl vztah založený na důvěře. Přání osoby můžeme zjistit buď z předběžného prohlášení, které osoba učinila již dříve. Pokud není učiněno předběžné prohlášení a probíhá řízení o opatrovnictví, soud má v tomto řízení za úkol mimo jiné i zjistit vůli osoby – soud musí vyslechnout jeho vyjádření nebo jinak zjistit jeho stanovisko a vycházet z něho (jakou osobu si za opatrovníka přeje, popř.: pokud není omezena svéprávnost osoby, tak i jaké kompetence mají být opatrovníkovi svěřeny). Primárně má soud ustanovit opatrovníkem osobu, kterou opatrovanec navrhne, pokud to není možné, soud ustanoví opatrovníka z řad příbuzných nebo jiných osob opatrovanci blízkých, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna. Pokud není ani to možné, jmenuje soud opatrovníkem osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka.

První a méně složitá situace nastává v případě, že osoba učinila předběžné prohlášení, ve kterém sama projevila své přání, aby byla jejím opatrovníkem jmenovaná určitá osoba. „Rozhoduje-li soud o omezení svéprávnosti člověka, může ten, koho v předběžném prohlášení označil jako opatrovníka, navrhnout soudu, aby jej opatrovníkem, jmenoval. Do doby rozhodování o omezení svéprávnosti nemá označení člověka, který by se měl stát opatrovníkem, význam. Pokud takový návrh není podán, pak soud zjišťuje, zda bylo sepsáno předběžné prohlášení a označena osoba opatrovníka.“⁸² Pokud má předběžné prohlášení formu veřejné listiny – notářský zápis – a je v něm informace o osobě budoucího opatrovníka, v předběžném prohlášení musí být tato informace evidována v Seznamu prohlášení

⁸¹ SVOBODA, K., Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2012, roč. 20, č. 17, s. 609-611

⁸² LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 307

o určení opatrovníka vedeném notářskou komorou. Když je pak zahájeno řízení o omezení svéprávnosti, soud podá žádost na Notářskou komoru, jestli je tam evidováno prohlášení o určení opatrovníka. Pokud takové prohlášení existuje, Komora soudu sdělí potřebné údaje. U předběžného prohlášení učiněného formou soukromé listiny není situace tak jednoduchá, protože tyto soukromé listiny nejsou nikde evidovány a může o nich vědět např.: jen rodina. Poté soud musí od osoby určené v předběžném prohlášení zjistit, zda souhlasí s tím, že se stane opatrovníkem. Dále musí soud také prověřit, zda je osoba způsobilá být opatrovníkem.

Pokud však předběžné prohlášení neexistuje, nebo soudu není předběžné prohlášení ve formě soukromé listiny předloženo, je výběr opatrovníka na uvážení soudu. Při výběru však soud přihlédne k přáním opatrovance a podnětům jeho příbuzných a osob blízkých.

9.2.Opatrovník

Zákon nám pozitivně nevymezuje, kdo může být opatrovníkem. § 63 nám stanovuje negativní výčet osob, které být opatrovníkem nemohou:

- Osoba nezpůsobilá právně jednat,
- osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance,
- provozovatel zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby, nebo osoba závislá na takovém zařízení (např.: zaměstnanec takového zařízení).⁸³

Osoba nezpůsobilá právně jednat nemůže být opatrovníkem z toho důvodu, že by nemohla jednat za opatrovance v případech, pro které je sama nezpůsobilá právně jednat. Osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu, by pak upřednostňovala vlastní zájmy před zájmy opatrovance. To by pak bylo v rozporu s cíli opatrovnictví. „Při výběru opatrovníka musí soud dbát především o to, aby skýtal záruky, že se své funkce zhostí v souladu s účelem opatrovnictví a že zajistí všestrannou a efektivní ochranu práv a oprávněných zájmů opatrovance. Tyto předpoklady přitom může splňovat jen ten, kdo vůči opatrovanci nemá protichůdné zájmy, tedy řečeno jinak, ten, jehož zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance. Z opatrovnictví ovšem

⁸³ § 63 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

nevyklučuje opatrovníka ojedinělý a dočasný (možný) rozpor se zájmy opatrovance, funkci opatrovníka nemůže vykonávat jen ten, kdo z důvodů soustavnější a dlouhodobější povahy má s opatrovance protichůdné zájmy, takže je tu nebezpečí, že opatrovník nebude vůbec nebo po delší období způsobilý jednat jménem opatrovance a hájit jeho práva a oprávněné zájmy.⁸⁴ Zájmy opatrovance by se pak mohly dostat do střetu i u provozovatele zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby, nebo osobou závislou na takovémto zařízení.

Pokud dojde ke střetu zájmů mezi opatrovníkem a opatrovancem, nebo takový střet zájmů hrozí, jmenuje soud zastoupeného na základě § 460 občanského zákoníku kolizního opatrovníka. V případě kolizního opatrovníka jde o tzv. krátkodobé zastoupení, což znamená, že tento opatrovník je jmenován jen pro jedno nebo několik málo jednání.

Na základě judikatury (ÚS IV. ÚS 412/04) nám zákonodárci do občanského zákoníku zakotvili ustanovení § 62, které nám říká, že opatrovníka soud jmenuje osobě již v rozhodnutí o omezení svéprávnosti.⁸⁵ V situaci, kdy bylo nejprve vydáno rozhodnutí o omezení svéprávnosti, a nebyla v rámci tohoto řízení určena osoba, která bude za omezeného vykonávat jeho práva, nemůže být omezenému ve způsobilosti bráněno domáhat se ochrany jeho práv s ohledem na čl. 5 Listiny základních práv a svobod.

Jak již bylo výše řečeno, zákon nám uvádí jen to, kdo nemá být jmenovaný jako opatrovník. Žádné předpoklady pro výkon funkce opatrovníka však v zákoně uvedené nemáme. Ve vládním návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s veřejným opatrovnictvím, je zmíněna tato možnost: „osoba, která je schopná se postarat o vlastní záležitosti, bude nejspíš schopná se postarat s běžnou péčí i o běžné záležitosti jiné osoby. V záležitostech, které vyžadují odborné znalosti, vyhledá pomoc odborníka. Nadto je třeba dodat, že záležitosti nikoliv běžné povahy podléhají schválení opatrovníckým soudem (§ 480 – v případě neexistence rady, § 483 a § 461OZ). Uvedené se plně uplatní v případě opatrovníků „soukromých“, tedy zpravidla osob blízkých opatrovanci, které do funkce jmenuje soud, který může přímo zhodnotit jejich osobní kvality a předpoklady pro řádný výkon funkce.“⁸⁶

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 26. 5. 2011 č. j. 21 Cdo 3871/2010

⁸⁵ § 62 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁶ Vládní návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s veřejným opatrovnictvím, 43 s.

Co se týká počtu opatrovníků, nejedná-li se o správu jmění, lze osobě jmenovat jen jednoho opatrovníka.⁸⁷ Osoba může mít jen jednoho opatrovníka, který o ni bude pečovat a opatrovníků, kteří budou spravovat jmění této osoby, může mít opatrovanec více. „Opatrovnictví je založeno na pravidle ustanovení pouze jediného opatrovníka pro jednoho opatrovance. Zákon však současně zohledňuje, že zastoupení osoby může být spojeno s mimořádnými obtížemi, které vyplývají např. z rozsahu spravovaného jmění osoby. Proto je z uvedeného pravidla ustanovení jediného opatrovníka stanovena výjimka, a to právě pro případy, že by opatrovník měl vedle zastoupení také spravovat jmění opatrovance. Je-li opatrovník pro správu celého jmění nebo jeho části soudem ustanoven, může mu udělit pouze práva a povinnosti týkající se této správy. V ostatním rozsahu zastupuje opatrovance druhý opatrovník.“⁸⁸

Opatrovníkovi za zastoupení nenáleží žádná odměna. „Vzhledem k tomu, že ke vzniku zákonného zastoupení a opatrovnictví zásadně nedochází na základě projevu vůle zastoupeného, nýbrž na základě nastoupení jiných skutečností, není principiálně spravedlivé, aby zákonný zástupce nebo opatrovník od zastoupeného žádal odměnu.“⁸⁹ Pokud však opatrovník má také povinnost spravovat jmění opatrovance, může mu být odměna přiznána, ale jen za správu jmění. O výši odměny pak rozhoduje soud, při svém rozhodnutí přihlíží k nákladům správy, k hodnotě spravovaného majetku a výnosům z něj, dále také k časové a pracovní náležitosti správy.⁹⁰ Výkon veřejného opatrovnictví je pak výkonem přenesené působnosti, z toho plyne, že finanční prostředky na tuto agendu poskytuje stát. Veřejnému opatrovníkovi není v praxi soudem přiznávána ani odměna za správu jmění. Podle § 479 odst. 2 občanského zákoníku se opatrovnická rada vyjadřuje k výši odměny opatrovníka za správu jmění.⁹¹

⁸⁷ §464 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸⁸ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 1699

⁸⁹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 1699

⁹⁰ § 462 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁹¹ § 479 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

9.3. Veřejný opatrovník

Zákon o veřejném opatrovnictví byl již v minulosti připravován. Jeho účinnost se předpokládala již v roce 2016.⁹² Tato oblast je upravena jen metodickými pokyny a rozhodně by si svou zákonnou úpravu také zasloužila. V zákoně by pak mohly být podrobněji upraveny povinnosti opatrovníka a také vzdělávání veřejných opatrovníků. Pozice veřejného opatrovníka je velmi složitá už proto, že veřejný opatrovník nemůže opatrovnictví odmítnout. K jeho jmenování tedy dochází v situacích, kdy soukromý opatrovník žádá zproštění z funkce (např. z toho důvodu, že je těžké s opatrovancem pro jeho povahu vyjít nebo z obavy o svůj život, v případech drogově závislých či agresivních opatrovanců).

Obec, jako veřejného opatrovníka, soud jmenuje v případě, že nelze jmenovat opatrovníkem žádnou fyzickou osobu z řad příbuzných či blízkých. Nebo vzniká veřejné opatrovnictví ze zákona v případech, kdy dojde k úmrtí opatrovníka z řad osob blízkých nebo je takový opatrovník odvolán.⁹³ Veřejným opatrovníkem se pak stává obec, ve které má osoba trvalé bydliště nebo právnická osoba, kterou za tímto účelem osoba zřídila.⁹⁴ A na rozdíl od „soukromého opatrovníka“, veřejný opatrovník nemusí se svým ustanovením souhlasit. Proto soud po skončení řízení o omezení svéprávnosti jen zašle rozsudek příslušné obci, která vystupuje prostřednictvím svého úředníka jako veřejný opatrovník. Funkce veřejného opatrovníka spadá do přenesené působnosti, což ve svém rozhodnutí judikoval Ústavní soud a jeho rozhodnutí se pak promítlo i do zákona o obcích (§149b odst. 3 – Výkon funkce veřejného opatrovníka podle občanského zákoníku obcí je výkonem přenesené působnosti). „Omezení způsobilosti k právním úkonům je vždy rozhodnutím státu, kterým stát – za ústavně aprobovaných podmínek – vstupuje do autonomního prostoru jednotlivce, přičemž je to stát, který nese plnou odpovědnost za to, že za trvání tohoto omezení se nijak nezhorší postavení či „kvalita“ právního jednání jedince. Z toho lze vyvodit, že je to rovněž primárně stát, kdo je vůči osobě zbavené způsobilosti k právním úkonům povinován ochranou jejich základních práv tj. konkrétně zajistit jí kvalifikované zastoupení v právních vztazích, a tam, kde neexistuje soukromá osoba ochotná takovou funkci zastávat, je stát povinen

⁹² [online]. [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.rokvobci.cz/rukovet-starosty/detail/199-verejny-opatrovnik-/>

⁹³ § 471 odst. 2 záko č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁹⁴ § 471 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

vykonávat tuto funkci sám. S ohledem na to je jedinou ústavně konformní interpretací § 27 odst. 3 o. z. taková interpretace, která reflektuje toto postavení a roli státu ve vztahu k ochraně základních práv. Dané ustanovení je tedy třeba vykládat tak, že „orgánem místní správy“ je obec, která opatrovnickou funkci vykonává jako „organizační součást“ státu, nikoliv jako korporace nadaná územní samosprávou. Ústavněprávní hledisko vyžaduje, aby výkon opatrovnické funkce byl považován za výkon přenesené působnosti obce. Toto hledisko musí v podmínkách demokratického právního státu nutně převážet nad problematickým pohledem ryze civilistickým, jak byl prezentován v dosavadní judikatuře obecných soudů, a rovněž nad ustanovením § 8 o. z., při jehož přijetí zákonodárce jistě nezvažoval všechny zvláštní situace, kdy je obec pověřována výkonem pravomoci.“⁹⁵

Vzhledem k tomu, že funkci veřejného opatrovníka vykonává obec a tu navenek zastupuje starosta, může právě on pověřit výkonem veřejného opatrovníka některého ze zaměstnanců obce a to na základě plné moci. V rámci Loun (kde žiji) zajišťuje výkon veřejného opatrovníka odbor sociálních věcí a zdravotnictví. „Při výkonu agendy veřejného opatrovníka vykonává tyto činnosti:

- Vykonává funkci opatrovníka v případech, kdy je obec ustanovena opatrovníkem soudem, při jednání soudu o omezení svéprávnosti nebo dává soudu návrhy na omezení svéprávnosti,
- udržuje s opatrovancem spojení,
- projevuje o něj zájem,
- stará se o naplnění jeho práv,
- chrání jeho zájmy,
- vysvětluje veškeré své jednání a opatření,
- naplňuje přání a prohlášení opatrovance a dbá jeho názorů,
- dbá přesvědčení a vyznání opatrovance a přihlíží k nim,
- pořizuje soupis jmění opatrovance,
- jedenkrát ročně, vždy do 30. 6., pořizuje vyúčtování, které předkládá soudu, opatrovnické radě a opatrovanci,
- po skončení funkce vyhotovuje konečné vyúčtování, které předkládá soudu, opatrovnické radě a opatrovanci.“⁹⁶

⁹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2007, sp. zn. II. ÚS 995/07

⁹⁶ [online]. [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.mulouny.cz/cs/mestsky-urad/informace-odboru/odbor-socialnich-veci-a-zdravotnictvi/>

Louny jsou malé město v Ústeckém kraji, mají necelých 20 000 obyvatel a jsou obcí III. typu. Zaměstnanci obce současně době vykonávají funkci veřejného opatrovníka pro 8 opatrovanců. Nejvíce opatrovanců (153) v Ústeckém kraji, kteří mají veřejného opatrovníka, žijí ve Vejprtech. Vejprty jsou obcí II. typu a mají cca 3 000 obyvatel. Informace o počtu veřejných opatrovníků každoročně zveřejňuje na svých stránkách Ministerstvo vnitra ČR.⁹⁷

Co se týče počtu opatrovanců na opatrovníka, může mít jeden úředník až šestnáct opatrovanců. Veřejná opatrovnice v Lounech vykonává tuto agendu na poloviční úvazek. V kontaktu je potom s lidmi dle potřeby, většinu z nich navštěvuje každý týden a dává jim „kapesné“, tedy částku, se kterou jsou schopni podle rozhodnutí soudu hospodařit. Dále Zajišťuje placení nájemného a dalších potřebných plateb. Většina opatrovanců má exekuce, ty pak řeší také veřejný opatrovník.

Obecní úřady mají povinnost informovat místně příslušné krajské úřady o počtu opatrovanců, u kterých obec vykonává funkci veřejného opatrovníka. Příslušné krajský úřad pak informuje o počtu opatrovanců v jednotlivých obcích daného kraje. Podle těchto informací se pak dochází k financování veřejného opatrovnictví ze státního rozpočtu. Částky na opatrovance jsou pak zahrnuty v příspěvku na přenesenou působnost.⁹⁸

Veřejné opatrovnictví je financované ze státního rozpočtu. Financování je poskytováno obcím prostřednictvím výkonové složky příspěvku na přenesenou působnost. To znamená, že obci jako veřejnému opatrovníkovi se poskytuje paušální částka, která v současné době činí 29 000 Kč na jednoho opatrovance. „Obce jako veřejní opatrovníci obdrží násobek paušální platby na jednoho živého opatrovance podle počtu rozhodného ke dni, kterým je pro rok 2019 stanoven 31. březen 2018. Započítány budou jen takové případy, u kterých do tohoto data nabyly rozsudky soudu právní moci.“⁹⁹

⁹⁷ [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>

⁹⁸ [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/informace-k-financovani-verejneho-opatrovnictvi-pro-obce-v-roce-2017.aspx>

⁹⁹ [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>

9.4. Povinnosti opatrovníka

Opatrovník při plnění svých povinností zasahuje do různých oblastí života opatrovance. Tento zásah se pak odvíjí především podle toho, v jaké míře je opatrovanec omezen ve svéprávnosti. Při výkonu opatrovnickví zasahuje opatrovník například do sociálních záležitostí jedince, finančních a majetkových záležitostí opatrovance. Opatrovník dále musí zajistit plnění závazků a povinností opatrovance, může také zasahovat do opatrovancových pracovních záležitostí, může pomáhat opatrovanci při jednání s úřady nebo mu být nápomocen při péči o jeho zdravotní stav.¹⁰⁰ Ve všech těchto případech musí opatrovník hájit práva opatrovance. Povinnosti opatrovníka jsou upraveny u § 466 a 467. Základní povinností opatrovníka je udržovat pravidelné spojení, dbát o jeho zdravotní stav a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy.¹⁰¹ Tyto povinnosti mají být konkrétněji rozvedeny pro každý případ individuálně v rozsudku soudu o omezení svéprávnosti. Pokud své povinnosti opatrovník nedodržuje, může dojít až k odvolání opatrovníka soudem. Pokud se při plnění povinností dostane opatrovník do střetu zájmu se zájmem opatrovance, může být opatrovanci pro tento případ jmenován kolizní opatrovníka či opatrovníka pro správu jmění.

Opatrovník také musí opatrovanci vysvětlit povahu a následky svých rozhodnutí, pokud v tomto případě rozhoduje o záležitostech opatrovance.¹⁰² To však není možné u všech osob, některé osoby totiž pro svou duševní poruchu nejsou schopny toto vysvětlení chápat a takovéto vysvětlení rozhodnutí opatrovníka by pak ztrácelo svůj význam.

Opatrovník má také naplňovat přání a dbát názory opatrovance a to i ty přání a názory, které opatrovanec projevil již dříve (a to i před omezením jeho svéprávnosti – např.: ve formě předběžného prohlášení). Opatrovník je také povinen respektovat přesvědčení a vyznání jedince a při zařizování opatrovancových záležitostí k nim vždy přihlížet. Ne vždy je dodržení možné, a pokud dojde k situaci, že zde taková možnost není, opatrovník postupuje podle zájmů jedince.

¹⁰⁰ [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/25102357-Zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky.html>

¹⁰¹ § 466 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

¹⁰² § 466 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„Mezi další povinnosti opatrovníka patří dle odstavce druhého i dbát o to, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi. Dále by měl dbát i o to, aby způsob opatrovancova života odpovídal jeho zvláštním představám a přáním, pokud tomu nelze rozumně odporovat (např. velmi vysoké finanční náklady na jejich splnění).“¹⁰³

Opatrovník podle § 483 odst. 1 občanského zákoníku nesmí vyslovit souhlas se změnou osobního stavu opatrovance bez předchozího schválení takové změny soudem.¹⁰⁴ Jedná-li se o situace upravené v § 458 (otázky vzniku či zániku manželství či výkonu rodičovských práv a povinností, pořízení pro případ smrti a prohlášení o vydědění a jejich odvolání), opatrovník nemůže za opatrovance právně jednat vůbec.¹⁰⁵ Uzavřít manželství totiž podle § 672 smí jen osoba plně svéprávná (výjimkou jsou uzavření manželství osobou starší 16ti let s přivolením soudu a uzavření manželství osobou která je omezená ve svéprávnosti pro jiné oblasti, než je uzavření manželství).¹⁰⁶ Opatrovník také nesmí za opatrovance jednat v záležitostech týkajících se pořízení pro případ smrti (nesmí tedy za opatrovance pořizovat závěť nebo dodatky ani uzavírat dědickou smlouvu) nebo prohlášení o vydědění a jejich odvolání. V souvislosti se správou jmění opatrovance nesmí opatrovník bez souhlasu soudu podle § 483, odst. 2 a 3:

- „Zavázat opatrovance k plnění některému z členů opatrovnické rady nebo osoby tomu členu blízké,
- nabýt pro opatrovance nemovitou věc nebo podíl na ní zcizit či zatížit,
- nabýt pro opatrovance obchodní závod, podíl na obchodním závodu nebo podíl na právnické osobě, ani tento majetek zcizit nebo zatížit, to neplatí, jedná-li se o nabytí účastnických nebo podobných cenných papírů zajišťujících bezpečný výnos,
- uzavřít za opatrovance smlouvu zavazující ho k trvajícím nebo opakovanému plnění na dobu delší než 3 roky,
- odmítnout dědictví nebo jiné plnění z pozůstalosti,
- zavázat opatrovance k bezúplatnému plnění jiné osobě, ledaže se jedná o dar poskytnutý k obvyklé příležitosti podle zásad slušnosti

¹⁰³ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 1703

¹⁰⁴ § 463 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁵ § 458 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁶ § 672 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

- v přiměřeném rozsahu a opatrovanec je schopen úsudku a projevil s darem souhlas,
- nakládat s majetkem opatrovance, jedlá-li se o nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající pětinasobku životního minima,
 - nakládat s majetkem opatrovance, jedná-li se o nabytí nebo zcizení majetku převyšující ½ opatrovanceva majetku, ledaže tato polovina představuje hodnotu nepatrnou a nejedná se o věc, která je pro opatrovance věcí zvláštní obliby,
 - nakládat s majetkem opatrovance, jedná-li se o přijetí nebo poskytnutí půjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách uvedených v předchozích dvou bodech.“¹⁰⁷

Předtím, než dá soud souhlas k těmto jednáním, vyžádá si stanovisko opatrovnické rady. Pokud ovšem opatrovnická rada soudu své stanovisko v přiměřené lhůtě nestanoví, rozhodne soud sám.¹⁰⁸

9.5.Kontrola opatrovníka

Kontrolu nad výkonem opatrovnictví může vykonávat hned několik orgánů. Primárně kontrolu vykonává soud, dalšími orgány kontrolujícími činnost opatrovníků jsou krajské úřady, veřejný ochránce práv a opatrovnická rada. Kontrola je zaměřena především na dodržování povinností opatrovníka.

Základním typem kontroly je kontrola prováděná soudy. Tento typ kontroly je zaměřený jak na výkon opatrovnictví ze strany veřejných opatrovníků, tak i těch soukromých. Jednací řád pro okresní a krajské soudy v § 73 stanoví, o čem konkrétně musí být soud ze strany opatrovníka informován. Nejméně jednou ročně je opatrovník povinen podávat zprávu o činnosti opatrovníka. Tato zpráva má obsahovat přehled o nakládání s majetkem opatrovance, dále zde opatrovník uvede, zda je opatrovanec v nějakém zařízení nebo jak a kde bydlí, dále informuje soud o zdravotním stavu opatrovance. V neposlední řadě má ze zprávy vyplývat, jakým způsobem plní opatrovník své povinnosti a další podstatné okolnosti, které mu soud

¹⁰⁷ § 483 odst. 2 a 3 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁸ § 483 odst. 4 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

uložil. Údaje obsažené ve zprávě o činnosti opatrovníka pak soud podrobí v rámci své činnosti přezkumu.¹⁰⁹

Krajský úřad vykonává nad obcí, jako veřejným opatrovníkem, na základě § 67 zákona o krajích kontrolu nad výkonem přenesené působnosti. Pokud je veřejným opatrovníkem hlavní město Praha, provádí kontrolu ministerstvo spravedlnosti. Kontrola je v těchto případech uskutečňována podle zákona o kontrole. Výsledkem kontroly je protokol o kontrole. S tímto protokolem je pak seznámen tajemník úřadu (pokud nemá úřad zřízeného tajemníka, tak starosta nebo jím pověřený zástupce). V protokolu o kontrole jsou sepsány zjištěné nedostatky a požadavek na odstranění těchto pochybení veřejného opatrovníka, k čemuž je obci stanovena přiměřená lhůta. Kontrolní orgán může také od obce požadovat, aby ho informovala o odstranění nedostatků. Proti protokolu o kontrole lze podat námitky, a to ve lhůtě 15 dnů. Na zaměstnance obce, který vykonává funkci veřejného opatrovníka, je možné podat stížnost podle správního řádu. Stížnost je možné podat u nadřízeného takového zaměstnance nebo tajemníkovi obce, pokud nedojde k nápravě, je možné si stěžovat u krajského úřadu (jako nejbližší nadřízenému úřadu).¹¹⁰

Mimo výše zmíněné orgány se kontrolou veřejného opatrovníka zabývá Kancelář veřejného ochránce práv. Ombudsman působí k ochraně osob před jednáním úřadů, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, dále chrání osoby před nečinností těchto úřadů. Působnost ombudsmana se vztahuje i na orgány územní samosprávy při výkonu státní správy (tedy přenesené působnosti). „Každý může podat podnět, stížnost na činnost veřejného opatrovníka a VOP je, bude-li podání splňovat další předpoklady stanovené zákonem, povinen se touto stížností zabývat. Šetření spočívá ve studiu potřebných dokumentů a zjišťování dalších informací od různých subjektů, stejně jako zjišťování dalších skutečností o stavu věci.“¹¹¹ Veřejný ochránce práv postupuje na základě šetření podle § 18 zákona o veřejném ochránci

¹⁰⁹ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky-publikace-byla-vydana-v-roce-2016.aspx>

¹¹⁰ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky-publikace-byla-vydana-v-roce-2016.aspx>

¹¹¹ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/opatrovnictvi/prava-a-povinnosti-opatrovnika/>

práv. Zjistí-li nedostatky, vyzve opatrovníka k nápravě. Pokud k nápravě nedojde, vydá stanovisko. To pak v písemné podobě sdělí úřadu i stěžovateli.

Opatrovnická rada je zřízena k zefektivnění ochrany práv a zájmů opatrovance. Ke kontrole opatrovníka dochází tím, že projednává zprávu opatrovníka o jeho činnosti, vyjadřuje se k soupisu jmění opatrovance a k vyúčtování jeho správy i k vyúčtování odměny za správu jmění. Pod kontrolu prováděnou opatrovnickou radou můžeme podřadit i schvalování některých jednání opatrovníka (souhlas je nutný u změny bydliště opatrovance, umístění opatrovance v ústavu či obdobném zařízení, u zásahů do integrity opatrovance a některých dalších jednáních v souvislosti s nakládáním s majetkem opatrovance).

9.6. Opatrovnická rada

Institut opatrovnické rady je v občanském zákoníku zakotven v § 472 a násl. Jeho úprava byla do zákona začleněna z toho důvodu, že v některých případech odporuje názor opatrovníka pro důležitá rozhodnutí názorů osob opatrovanci blízkých. Pro tyto případy je jmenována opatrovnická rada, která je jakousi kontrolní či dozorčí institucí. Do její činnosti totiž spadá například projednávání zprávy opatrovníka o jeho činnosti a záležitostech opatrovance, vyjadřuje se k soupisu jmění opatrovance a k vyúčtování správy či odměny opatrovníka za správu jmění. V některých případech pak také opatrovnická rada musí dát souhlas s určitým jednáním opatrovníka.¹¹² Výše zmíněné kontrolní funkce opatrovnické rady směřují vůči opatrovníkovi. Člen opatrovnické rady může také uplatnit svůj dozor vůči opatrovnické radě jako takové. Může totiž do patnácti dnů od přijetí rozhodnutí navrhnout soudu zrušení rozhodnutí rady. A to jen tehdy, když pro rozhodnutí sám nehlasoval. Rozhodnutí opatrovnické rady nemůže nabýt právní účinky do doby, než soud rozhodne.

Ke zřízení opatrovnické rady může dojít, pokud má osoba jmenovaného opatrovníka. Žádat ustanovení rady je oprávněn sám opatrovanec nebo jakákoliv z osob opatrovanci blízkých. „Opatrovník svolá schůzi osob blízkých opatrovanci a jeho přátel, jsou-li mu známi, tak, aby se schůze konala do třiceti dnů po obdržení

¹¹² § 479 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

žádosti.“¹¹³ Každá z těchto osob disponuje jedním hlasem. Pro zvolení opatrovnické rady je třeba, aby se schůze zúčastnilo minimálně pět osob.

Členové opatrovnické rady se na schůzi volí většinou hlasů. „Členem opatrovnické rady může být jen osoba, která osvědčí zákonem stanovené charakteristiky upínající se k její osobě. Okruh osob aktivně způsobilých volit členy opatrovnické rady může být širší než množina osob způsobilých pasivní volby. Z hlasování není eliminován např. ani opatrovník opatrovance, který schůzi k volbě opatrovnické rady svolává, který je pouze vyloučen z možnosti být členem opatrovnické rady.“¹¹⁴ Opatrovnická rada totiž kontroluje činnost opatrovníka. Ten z právě z tohoto důvodu nemůže být členem rady. Ke svolání rady je však opatrovník oprávněn. Pokud ji nesvolá opatrovník, jeho povinnost přejde na soud (i bez návrhu).

Opatrovnická rada musí mít minimálně tři členy, přičemž usnášeníschopná je za přítomnosti většiny členů. V případě, že má opatrovnická rada jen tři členy, je pak usnášeníschopná za přítomnosti všech jejích členů. Rozhodnutí jsou přijímána většinou hlasů přítomných členů.¹¹⁵ Členové jsou voleni na dobu neurčitou. Funkce člena rady zaniká odstoupením člena, to je pak účinné doručení soudu a opatrovníkovi v písemné formě. „Soud může odvolat z funkce člena opatrovnické rady. K tomu může dojít na návrh opatrovníka nebo osoby oprávněně účastnit se schůze. Pokud však člen opatrovnické rady poruší závažné své povinnosti, může z funkce odvolat člena i z vlastního podnětu. Stejnou možnost má i v případě, kdy dojde k opakovanému porušení povinností člena rady nebo jsou-li zájmy opatrovance a člena rady opakovaně v rozporu.“¹¹⁶ Podle údajů zveřejněných na stránkách Ligy lidských práv bylo zřízeno v roce 2014 šest opatrovnických rad, stejný počet byl zřízen také v roce 2015. Jednočlenná opatrovnická rada v roce 2014 nebyla zřízena vůbec a v roce následujícím došlo ke zřízení jedné opatrovnické rady tohoto druhu.

V praxi se pak tento institut nevyskytuje příliš často. Setkala jsem se s názory, že je to dobře, protože se většinou lidé nedokáží domluvit ani na tom, kdo bude vykonávat funkci opatrovníka a nebyly by tedy schopni se domluvit ani na tom, kdo bude členem opatrovnické rady.

¹¹³ § 472 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 21. 6. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3648/2016

¹¹⁵ § 474 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹⁶ § 477 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

9.7. Opatrovnictví v Německu

Stejně jako u nás ani v Německu není možné zbavit člověka svéprávnosti. Stejně jako v České republice je doba omezení svéprávnosti omezená, ale rozdíl je v délce. V Německu může být osoba omezená ve svéprávnosti na dobu nepřesahující sedm let. Může však dojít ke krátkodobému omezení svéprávnosti, které je pak možné maximálně na šest měsíců. Úpravu omezení svéprávnosti a opatrovnictví obsahuje Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch, tedy zkráceně BGB). V Německu vystupují dva typy opatrovníků. Prvním z nich jsou opatrovníci profesionální, druhým typem jsou opatrovníci z řad neziskových organizací. Financování německého opatrovnictví je postaveno na tom, do jaké míry je opatrovanec ve svéprávnosti omezen a následně na míře požadavků na opatrovníka.

Pokud není osoba schopna právně jednat pro své duševní nebo tělesné postižení, je jí na základě § 1896 BGB („*Kann ein Volljähriger auf Grund einer psychischen Krankheit oder einer körperlichen, geistigen oder seelischen Behinderung seine Angelegenheiten ganz oder teilweise nicht besorgen, so bestellt das Betreuungsgericht auf seinen Antrag oder von Amts wegen für ihn einen Betreuer. Den Antrag kann auch ein Geschäftsunfähiger stellen. Soweit der Volljährige auf Grund einer körperlichen Behinderung seine Angelegenheiten nicht besorgen kann, darf der Betreuer nur auf Antrag des Volljährigen bestellt werden, es sei denn, dass dieser seinen Willen nicht kundtun kann. Gegen den freien Willen des Volljährigen darf ein Betreuer nicht bestellt werden*“¹¹⁷.) ustanoven soudem opatrovník. Stejně jako u nás pak má být při výběru opatrovníka kladen důraz na zásadu autonomie vůle opatrovance, což se promítá právě i v § 1896 BGB, který mluví i o tom, že s ustanovením konkrétního opatrovníka musí posuzovaná osoba souhlasit. Opatrovník má zjišťovat při zastupování opatrovance jeho vůli a má ji v co největší možné míře respektovat a opatrovancově vůli v této míře také vyhovět. Dále tato úprava stojí také na zásadě zachování některých práv, především těch základních lidských. Mezi tato práva patří právo uzavřít manželství, založit rodinu nebo právo volit. Další neméně důležitou zásadou je zásada nezbytnosti. Taktéž se tato zásada projevuje i v naší úpravě tohoto institutu. Jde především o to, že i německá právní úprava zná určité méně omezující opatření k omezení

¹¹⁷ [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.jurion.de/gesetze/bgb/1896/>

svéprávnosti. A stejně jako u nás, i v Německu má nejprve soud zvážit, zda není tato méně omezující alternativa dostačující a zda tedy není třeba dojít až k tak krajnímu řešení, jakým je omezení svéprávnosti.¹¹⁸

Rozdíl od naší úpravy není ani v tom, jakým způsobem je možné řízení zahájit. Soudní řízení lze zahájit jak na návrh, tak i bez návrhu (ex officio). Pokud jde o zahájení řízení na návrh, navrhovatelem může být osoba, o jejíž svéprávnosti se bude v řízení jednat. Jak již bylo výše zmíněno, soud musí nejprve zvážit, zda není možné využít některé z méně omezujících opatření a jestli toto opatření není dostačující k ochraně zájmů posuzované osoby. O omezení svéprávnosti rozhoduje opatrovnický soud, který pak rozhoduje i o ukončení opatrovnictví. U soudce rozhodujícího o této agendě je vyžadována minimálně roční praxe. K jednáním nemusí docházet jen u soudu, ale i ve zdravotnických zařízeních nebo u posuzovaného doma.¹¹⁹

9.8. Opatrovnictví v Rakousku

„Rakousko po dobu dvou let pečlivě připravovalo návrh reformy svéprávnosti a opatrovnictví. Nová právní úprava posunula dosavadní směřování blíže k trendům nastaveným Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením. Nová rakouská pravidla kladou důraz na to, aby především sama osoba se zdravotním postižením skutečně mohla v maximální míře rozhodovat o svých záležitostech. V Rakousku došlo k určitému odklonu od využívání medicínského modelu v podobě znaleckých posudků lékařů. Naopak se klade důraz na zohledňování skutečných potřeb a schopností osob a na výběr nejvhodnější pomoci a podpory v oblasti právního zastupování. Došlo také k nastavení efektivnějších pravidel pro kontrolu různých zástupců osob se zdravotním postižením.“¹²⁰

Stejně jako v našem a německém občanském zákoníku, i v rakouském občanském zákoníku, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB, konkrétně §

¹¹⁸ [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf

¹¹⁹ [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf.

¹²⁰ [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Ministerstvo-spravedlnosti-V-Rakousku-se-diskutovalo-o-reforme-svepravnosti-a-opatrovnictvi-569686>

239 a násl.), je upraven institut opatrovnictví a omezení svéprávnosti. Shodné je také to, že zde nemůže dojít ke zbavení svéprávnosti, je možné pouze omezení. Rakouská úprava se také neodlišuje v tom, že některá základní lidská práva (např.: volební právo), dále nemůže být posuzovaný omezen v některých právech v souvislosti s řízením o omezení jeho svéprávnosti (např.: odvolat se proti ustanovení opatrovníka, nebo nahlížet do spisu).

Člověku, který trpí duševním nebo tělesným postižením, je tedy soudem ustanovený opatrovník. Řízení se zahajuje na návrh i bez něj. Opatrovník může být ustanoven pro více oblastí, ale i pro konkrétní právní jednání, s čímž musí opatrovanec souhlasit. Pokud je osobě ustanoven opatrovník, znamená to, že tato osoba nemůže v těchto oblastech sama jednat.¹²¹

K omezení svéprávnosti dochází, na rozdíl od doby omezení svéprávnosti v České republice, na dobu neurčitou, přičemž soud každých pět let přezkoumává, zda podmínky pro omezení stále trvají.¹²²

Primárně soud ustanovuje opatrovníka z řad osob blízkých a přihlíží se přitom k vůli opatrovance, jeho k jeho přáním a zájmům. Pokud to není možné, může být opatrovníkem jmenována například organizace, která se zabývá právy lidí s postižením. Soud určí ve svém rozhodnutí, jaké kompetence opatrovníkovi náleží. Opatrovník je opatrovanci nápomocen v situacích týkajících se sociální a zdravotní péče a musí být s opatrovancem v kontaktu. Pokud se při jednání rozchází vůle opatrovníka a opatrovance, potřebuje opatrovník pro učinění tohoto jednání souhlas soudu. Pokud dojde k rozporu v zájmech opatrovníka a opatrovance, musí pro toto soud jmenovat kolizního opatrovníka.¹²³

¹²¹ [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf.

¹²² [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf.

¹²³ [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf.

10. Senioři v Domově pro seniory U pramene Louny s omezenou svéprávností a jmenovaným opatrovníkem bez omezení svéprávnosti

V Lounském domově pro seniory pobývají celkem tři osoby, u nichž došlo rozhodnutím soudu ke jmenování opatrovníka. Dva z těchto osob jsou zastoupeni soukromým opatrovníkem z řad příbuzných a třetí z nich má pak veřejného opatrovníka (o něm budu dále ještě psát v souvislosti o ustanovením opatrovníka bez omezení svéprávnosti).

Nejstarším z nich je pak S. J., kterému je 74 let. Tato osoba trpí závislostí na alkoholu a z tohoto důvodu došlo v rámci soudního řízení k ustanovení opatrovníka - synovce.

Dalším seniorem v tomto domově, u něhož došlo k ustanovení opatrovníka, je pan Č. P. Ve svém věku 71 let trpí závislostí na alkoholu a epilepsií. Funkci opatrovníka v tomto případě vykonává město Louny jako veřejný opatrovník.

Jedinou ženou mezi osobami se jmenovaným opatrovníkem je v tomto zařízení paní Š. M. Té je 62 let a trpí mentální retardací. Jako její opatrovnici pak soud ustanovil z řad příbuzných – švagrovou.

11. Konkrétní případy, kdy je město Louny ustanoveno jako veřejný opatrovník

V této kapitole bych chtěla věnovat pozornost některým opatrovancům, u kterých vykonává funkci veřejného opatrovníka město Louny. Chtěla bych se především zaměřit na rozsah omezení svéprávnosti těchto osob a na duševní poruchy, kterými tito lidé trpí. Velmi často jde pak o lidi, kteří svůj stav ještě zhorší požíváním alkoholu či drog. Není také výjimkou, že by tito lidé měli dluhy či na sebe uvalené exekuce.

U prvního z popisovaných opatrovanců došlo k omezení svéprávnosti na dobu 5 let. To navrhlo i státní zastupitelství, které do řízení vstoupilo. Důvodem zde je především duševní porucha posuzovaného, kdy v jeho případě nelze předpokládat, že dojde ke zlepšení stavu. Znalec z oboru zdravotnictví – psychiatrie vyšetřil posuzovaného a zjistil, že trpí paranoidní schizofrenií a postprocesuálním defektem osobnosti v kombinaci se závislostí na psychoaktivních látkách (alkohol a pervitin) a dále trpí epilepsií.

Osoba je omezena nakládat s finančními prostředky (nad 600 Kč měsíčně), spravovat svůj majetek, pořizovat pro případ smrti, rozhodovat se ve věcech zdravotního stavu, uzavírat smlouvy, vyřizovat doklady, jednat na úřadech, přijímat důchod, dávky sociální podpory a dávky hmotné nouze. Dále osoba nesmí uzavřít manželství (nebo registrované partnerství) a osvojit si dítě či jednat ve věcech určování a popírání otcovství. K právním jednáním týkajícím se správy majetku je pak třeba přivolení soudu.

Posuzovaný má matku a sestru. Jeho přáním bylo, aby mu byla ustanovena matka jako soukromý opatrovník (v žádném případě nechtěl za opatrovníka sestru). To ovšem nebylo možné vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu, proto bylo opatrovníkem ustanoveno město.

Další opatrovanec, o jehož záležitosti pečuje veřejný opatrovník, je osoba dříve zbavena způsobilosti k právním úkonům. Do současnosti byl osobě jmenován soukromý opatrovník, který zemřel. Posuzovaná osoba udržuje již několik let známost a v posledních letech s ní sdílí i společnou domácnost.

Osoba je omezena nakládat s finančními prostředky a hospodařit se svým majetkem, uzavírat manželství. Dále nesmí uzavírat smlouvy, jednat na úřadech, rozhodovat o svém zdravotním stavu.

Opatrovanec trpí středně těžkou mentální retardací (její stav odpovídá mentálnímu věku 8-9 letého dítěte). Tento stav je neměnný a posuzovaná není schopna sama právně jednat a neumí domyslet následky svého jednání. Proto je snadno zmanipulovatelná. Není ani schopen komunikovat na běžné úrovni (z toho vyplývá, že není schopna ani komunikovat s úřady či zdravotnickými zařízeními) a nerozezná hodnotu peněz, tudíž nemůže hospodařit s vlastním majetkem. Nikdo z řad blízkých nebyl shledán jako vhodný soukromý opatrovník (druh má dluhy a exekuce, tudíž u něho nelze předpokládat vhodné zacházení s financemi).

Opatrovancem, o jehož situaci se nyní budu zmiňovat, je osoba, která byla podle předešlého občanského zákoníku zbavena způsobilosti k právním úkonům. Posuzovaný podal návrh na navrácení svéprávnosti a jeho opatrovník žádal o zproštění funkce (kvůli těžké spolupráci).

Jeho stav je neměnný a není schopen samostatně právně jednat. Soudem byl tedy omezen k nakládání s finančními prostředky (do 3 000 Kč), uzavírání smluv o půjčce, uzavírání smluv zavazujících k opakovanému plnění (přes 500 Kč) a k rozhodování o využití zdravotních služeb.

Ze znaleckého posudku pak vyplývá, že posuzovaný trpí schizoafektivní poruchou smíšeného typu, užíváním návykových látek a abusem alkoholu. Chová se impulzivně a nestabilně. Celý jeho stav je pak zhoršen požíváním alkoholu a užíváním návykových látek. Byl několikrát hospitalizován v různých psychiatrických léčebnách.

Když posuzovaný dostal od opatrovníka celý obnos finančních prostředků na měsíc, tak si za ně místo zaplacení nájmu koupil alkohol a cigarety.

Poslední osoba, o které se zde bude pojednáno, není schopna samostatné existence. Ke zhlédnutí došlo u ní doma, kde nedokázala odpovědět ani na běžné otázky (jak se jmenuje, kolik jí je let, kde bydlí,...). Její svéprávnost byla omezena ve všech právních jednáních (kromě záležitostí běžného života, ve kterých nelze omezit nikoho).

Dle znaleckého posudku osoba nedokáže rozpoznat vnější podněty, má narušenou krátkodobou paměť, špatně si ale vybavuje i starší paměťové obsahy, trpí Alzheimerovou demencí smíšeného typu s postižením těžkého stupně. Nepředpokládá se zlepšení stavu posuzované.

12. Řízení o omezení svéprávnosti

Pouze soud může omezit člověka ve svéprávnosti a to jen v takovém rozsahu, ve kterém osoba není schopná to duševní poruchu, která není přechodná, právně jednat. Toto omezení ovšem nesmí osobu omezit v samostatném jednání týkající se běžných záležitostí každodenního života.

Procesním předpisem upravujícím řízení o omezení svéprávnosti je zákon 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Tento zákon v hlavě první, díle prvním upravuje Řízení o podpůrných opatření a řízení ve věcech svéprávnosti. Občanský soudní řád se pak použije subsidiárně, jako zákon obecný, před kterým však má zákon o zvláštních řízeních soudních přednost. Český právní řád zná dva druhy řízení, jsou jimi sporné a nesporné řízení. Řízení o omezení svéprávnosti je pak považováno za řízení nesporné. „Hlavní rozdíl mezi sporným a nesporným řízením lze spatřovat v tom, že ve sporném řízení stojí proti sobě dvě strany sporu jako protivníci. Tyto strany sporu jsou současně na základě norem hmotného práva legitimovány k nakládání s předmětem řízení (zejména mohou uzavřít soudní smír). V nesporném řízení naopak nejsou strany sporu, účastníci zde nemají postavení protivníků (byť i tam bývají mezi účastníky spory, avšak ne ve smyslu shora uvedeném).“¹²⁴

12.1. Věcná a místní příslušnost soudu

Věcně příslušný je okresní soud. Místně příslušný je pak soud podle místa bydliště osoby, o jejímž omezení má být rozhodnuto, pokud je však osoba umístěna ve zdravotnickém ústavu nebo v zařízení poskytující sociální služby, je příslušný soud, v jehož obvodu se tento ústav nachází. Místní příslušnost nám upravuje § 34 zákona o zvláštních řízeních soudních. „Toto ustanovení má posuzovanému co nejvíce usnadnit možnost zúčastnit se jednání, přestože se posuzovaný v některých

¹²⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-571-5, s. 262

případech jednání ani nemůže zúčastnit a dojíždění do místa soudu zatěžuje např. svědky, znalce a opatrovníka.¹²⁵

12.2. Zahájení řízení

„Řízení o omezení svéprávnosti lze zahájit na návrh i bez návrhu. Návrh může podat zdravotnický ústav, státní zastupitelství nebo jiný státní orgán. Pokud podá návrh jiná osoba, například příbuzný, může mu soud uložit, aby do přiměřené doby doložil lékařskou zprávu o duševním stavu posuzovaného. V případě, že nepředloží, soud řízení zastaví.“¹²⁶ Soud může usnesením zahájit řízení a to na základě podnětu (řízení zahájené bez návrhu).

Náležitosti návrhu:

- Z jakých skutkových a právních důvodů považuje navrhovatel návrh za důvodný,
- že užití mírnějších a méně omezujících opatření není možné,
- lékařská zpráva o duševním stavu osoby, o jejíž svéprávnost se jedná (pokud nepodal návrh státní orgán nebo zdravotní ústav).¹²⁷

Skutkové a právní důvody navrhovatel dokládá navrženými důkazy a lékařskými zprávami. Posouzení, zda je možné užít u posuzované osoby některé z alternativ k omezení svéprávnosti, bude pro navrhovatele zpočátku asi složité, neboť se jedná o nové instituty, se kterými se asi málokterý navrhovatel již dříve setkal. Proto zde bude důležité poučení soudu, aby bylo zachováno právo na ochranu osob, které mají ve svéprávnosti omezeny. Co se týče lékařské zprávy, není posuzovaná osoba povinna tuto zprávu spolu s informacemi o svém zdravotním stavu poskytnout. Tuto zprávu je však oprávněn si vyžádat soud sám.

Návrh na zrušení nebo změnu rozhodnutí o omezení svéprávnosti může podat i ten, koho se toto rozhodnutí přímo dotýká – tedy ten, jemuž svéprávnost byla omezena. Pokud se ale očekává, že zlepšení stavu osoby omezené ve svéprávnosti není možné očekávat a již několikrát došlo k zamítnutí návrhu

¹²⁵ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7, s. 83

¹²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-571-5, s. 270

¹²⁷ § 35 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

takovéto osoby, může soud rozhodnout o tom, že osoba nesmí znovu návrh podat po přiměřenou dobu. Tato doba však nesmí být delší než 6 měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí.¹²⁸

„Návrhem však soud není vázán, může omezit člověka na svéprávnosti i ve větším rozsahu, než je uvedeno v návrhu, případně jej omezit na svéprávnosti méně. A to aniž by návrh v takovém případě zamítal.“¹²⁹

Některá povolání je možno vykonávat za splnění podmínky plné svéprávnosti. Proto soud musí bezodkladně doručit příslušné komoře a ministru spravedlnosti stejnopis návrhu na zahájení řízení nebo usnesení o zahájení řízení o omezení či vrácení svéprávnosti některých osob. Stejnopis se doručuje u osob, které vykonávají povolání advokáta, notáře, soudního exekutora, soudce, státního zástupce, zapsaného mediátora, znalce a tlumočnicka.¹³⁰

12.3. Účastníci řízení

Účastníky řízení jsou vždy navrhovatel a posuzovaná osoba (osoba, která bude/nebude ve svéprávnosti omezena). Posuzované osobě musí být vždy pro toto řízení ustanoven opatrovník. „Pokud je takový člověk zároveň rodičem nezletilého dítěte, je účastníkem řízení spolu s rodičem i toto dítě. Dojde-li k povinnému (obligatornímu) spojení tohoto řízení s řízením o jmenování opatrovníka, stává se dalším účastníkem takto spojeného řízení i opatrovník (§ 46 odst. 1 ZŘS).“¹³¹ Účastníky dále mohou být i příbuzní nebo například manžel, jestliže může být zasaženo do jejich práv. Jako navrhovatel může vystupovat i zdravotnické zařízení. Do zahájeného řízení o svéprávnosti může na základě § 8 odst. 1 písm. d) vstoupit i státní zastupitelství. Státní zastupitelství může být i navrhovatelem.

¹²⁸ § 35 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹²⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 84

¹³⁰ § 36 zákona č. 292/2013 Sb., občanský zákoník

¹³¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací. Praha: Linde, 2014, ISBN 978-80-7201-940-3, s. 370-371

12.4. Zastoupení

Pro řízení o omezení svéprávnosti je povinností soudu jmenovat osobě opatrovníka. Tento opatrovník zastupuje posuzovaného jen v tomto řízení. Nemůže osobu zastupovat v jiných záležitostech mimo řízení a jeho funkce zaniká skončením řízení, pro které byl opatrovník jmenován. „V řízení o svéprávnosti soud jmenuje posuzovanému opatrovníka podle § 37 odst. 1 z. ř. s., i když má stálého („hmotněprávního“) opatrovníka.“¹³² Posuzovaný si vedle opatrovníka může sám zvolit zmocněnce, k čemuž nepotřebuje předchozí souhlas opatrovníka. O právu posuzovaného zvolit si zmocněnce musí být posuzovaný poučen.¹³³ Zmocněncem nemůže být osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy posuzovaného (např.: jiný účastník řízení). Není na závadu, když má posuzovaná osoba pro řízení o svéprávnosti jmenovaného opatrovníka a zvoleného zmocněnce. Oba si vzájemně mohou být jakýmsi kontrolním mechanismem pro případ, kdy dojde ke střetu zájmu jednoho z těchto osob, nebo když dojde k opomenutí povinností ze strany opatrovníka. Posouzení střetu zájmu nebo opomenutí povinností je na posouzení soudu.¹³⁴

Opatrovníkem ad hoc pro řízení o svéprávnosti může být zletilá a svéprávná osoba nebo osoba právnická (např.: veřejný opatrovník). „Pokud byla soudem ustanovena jako opatrovnice soudní úřednice, která je zaměstnána u téhož soudu, pak tento postup správným shledat nelze. Jak bylo v dřívějších rozhodnutích Ústavním soudem dovozeno, bylo především namístě zjistit, zda stěžovatele nemůže zastupovat osoba jemu příbuzná. Opatrovník je osobou, která má v řízení hájit práva a oprávněné zájmy účastníka, kterého zastupuje. Při ustanovení opatrovníka je proto třeba přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze očekávat, že podřízený pracovník soudu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtež soudem bude brojit proti postupu a rozhodnutí soudu, a to i kdyby byl evidentně vadný.“¹³⁵

¹³² Usnesení krajského soudu v Českých Budějovicích, ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 8 Co 2017/2014

¹³³ § 37 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹³⁴ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 85

¹³⁵ Nález Ústavního soudu, ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05

12.5. Průběh řízení

Jak již bylo řečeno, řízení se zahajuje na návrh nebo bez návrhu. Pokud je řízení zahájeno bez návrhu, vydá soud o zahájení řízení usnesení, které doručí účastníkům do vlastních rukou. Dnem vydání usnesení je řízení zahájeno.¹³⁶ Řízení je možné zahájit také podáním návrhu (i ústně do protokolu).¹³⁷ Soud musí následně provést výslech některých z taxativně vymezených osob v § 38 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních a provede další důkazy podle potřeby konkrétního případu. „Soud vyslechně posuzovaného, znalce, podle okolností ošetřujícího lékaře posuzovaného, jeho opatrovníka, provede popřípadě další vhodné důkazy.“¹³⁸

Rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti má být z důvodů své závažnosti až tím nejzazším řešením. Pokud má tedy soud za to, že je mírnější řešení dostačující, a je to vzhledem k zájmům posuzovaného postačující, může soud v průběhu řízení rozhodnout o této mírnější alternativě, tedy o schválení smlouvy o nápomoci, schválení zastoupení členem domácnosti nebo jmenování opatrovníka.¹³⁹

Řízení je vedeno na základě zásad materiální pravdy a zásady vyšetřovací. Zásada materiální pravdy znamená, že soud se nemůže spokojit se shodným tvrzením účastníků, ale musí dělat vše pro to, aby sám co nejpřesněji zjistil skutkový stav. Zásada vyšetřovací pak znamená, že důkazní břemeno nese soud, tedy jen on musí zkoumat všechny okolnosti a nese odpovědnost za zjištěný skutkový stav.

12.6. Účast posuzované osoby a její výslech

Posuzované osobě se má umožnit účast na řízení v nejvyšší možné míře. Podle pravidel obsažených v občanském zákoníku musí dojít k osobnímu kontaktu

¹³⁶ KŘIVÁČKOVÁ J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T., K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s 66

¹³⁷ KŘIVÁČKOVÁ J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T., K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6 s. 67

¹³⁸ § 38 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹³⁹ § 39 zákona č. 292/2013 Sb., zákona o zvláštních řízeních soudních

s posuzováním.¹⁴⁰ Osobě musí být umožněno se k věci vyjádřit a soud vyvine potřebné úsilí, aby zjistil její názor. Při zjišťování názoru osoby, o jejíž svéprávnosti se jedná, je použit takový způsob dorozumívání, jaký si tato osoba vybere.¹⁴¹ Soud zjišťuje názor osoby prostřednictvím jejího výslechu. Od tohoto výslechu lze upustit jen výjimečně a to v případech, kdy tento výslech nelze vůbec provést nebo nelze provést bez toho, aby došlo k újmě na zdravotním stavu posuzovaného. Výše uvedené musí vyplývat z lékařské zprávy. „Protože lékařská zpráva může být nepřesná (a ve zcela krajním případě i zmanipulovaná), lze si představit situaci, kdy uvedená nemožnost bude v lékařské zprávě uvedená nesprávně. Soud proto posuzovaného vždy zhlédne (možno i ve zdravotním ústavu), což znamená nejen vizuální kontrolu, v jakém je stavu, ale je vhodné pokusit se s ním pohovořit, zjistit, jaký má k řízení vztah a zda žádá, aby byl vyslechnut. Pokud ano, soud jej vyslechně. Zhlédnutím se rozumí pokus o zjištění stavu člověka vlastním pozorováním soudce, který o svéprávnosti rozhoduje.“¹⁴²

12.7. Znalec a jeho postavení v řízení

Soud ustanoví znalce na základě usnesení o ustanovení znalce. V § 38 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., zákona o zvláštních řízeních soudních jsou deklaratorně upraveny důkazy, které má soud provést. Výčet v tomto ustanovení je však deklaratorní, proto je možné a dokonce i žádoucí použít jakýkoliv důkaz, který svědčí o stavu a schopnostech posuzované osoby. „Postup soudu nemá být charakterizován formálním, schematickým pohledem na projednávaný případ, bez snahy o individuální přístup. Soud nemá jen přijímat závěr znaleckého posudku, v němž jsou mnohdy formulovány odpovědi na dotazy soudu, které překračují meze odborného posouzení a zasahují přímo do rozhodování soudů tím, že dávají přímý návod, jak má soud ve věci rozhodnout. Soudní rozhodnutí pak není rozhodnutím nezávislého soudu, ale soudního znalce.“¹⁴³ Znalec má za úkol ve svém posudku

¹⁴⁰ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 86

¹⁴¹ § 56 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴² SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7, s. 76

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07

odpovědět na otázky, které mu soudce položí. Znalci však není dovoleno klást otázky týkající se právní kvalifikace.

Znalec o stavu osoby vypracuje znalecký posudek, který v tomto případě nelze nahradit odborným vyjádřením či posudkem. Znalecký posudek má tři části – nález (popis zkoumaných skutečností), posudek (svůj závěr) a znaleckou doložku. Pro vypracování znaleckého posudku může být znalci na jeho žádost umožněno nahlédnout do spisu, nebo se účastnit provádění některých důkazů, pokud je to nezbytné pro vyhotovení posudku. Přestože již znalecký posudek je důkazem při řízení o omezení svéprávnosti, ve většině případů nepostačí tento listinný důkaz a znalec je ještě před soudem vyslechnut.

Znalecký posudek nemá být jediným důkazem, a pokud je to možné, má být vyslechnut i posuzovaný. Od výsledku posuzovaného soud může upustit jen tehdy, nelze-li jej provést, nebo jej lze provést, jen pokud by došlo k újmě na zdravotním stavu posuzovaného. Pokud o to posuzovaný požádá, musí být vyslechnut vždy. Vyslechnutí posuzované osoby je důležité pro to, aby soud zjistil, jak jedinec vystupuje, jak se chová a jak jedná. Je to důležité pro to, aby soud zjistil, jaké chování osoby ji reálně a vážně ohrožuje a zda toto ohrožení nelze řešit jiným, mírnějším, opatřením.

„Na návrh znalce může soud nařídit, aby posuzovaný byl po dobu nejvýše 4 týdnů vyšetřován ve zdravotním ústavu, jestliže je to nezbytně třeba k vyšetření zdravotního stavu a nelze-li toho dosáhnout jinak.“¹⁴⁴

12.8. Rozhodnutí

V řízení o omezení svéprávnosti rozhoduje soud rozsudkem. Tento rozsudek má konstitutivní účinek. Rozsudek obsahuje výrok, odůvodnění a poučení o opravném prostředku. Musí v něm být vyjádřeno:

- Rozsah, v jakém způsobilost posuzovaného právně jednat omezil,
- dobu, po kterou jeho účinky trvají.¹⁴⁵

¹⁴⁴ § 38 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹⁴⁵ § 40 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Pokud dojde v době trvání omezení svéprávnosti k zahájení řízení o prodloužení omezení svéprávnosti, trvají právní účinky původního rozhodnutí do vydání nového rozsudku, nejdéle však jeden rok.¹⁴⁶

Soud však nemusí svým rozsudkem rozhodnout jen o tom, že člověka ve svéprávnosti omezuje. Soud může návrh na omezení svéprávnosti také zamítnout. Rozsudkem také může dojít k vrácení svéprávnosti nebo ke změně rozsahu omezení svéprávnosti. Soud může také řízení zahájené bez návrhu usnesením zastavit, pokud dojde v průběhu řízení ke zjištění, že odpadl důvod pro vedení řízení.¹⁴⁷

„Rozhodnutí o omezení svéprávnosti se doručí dotčenému člověku, soud však případně učiní i jiná opatření, aby se mohl dotčený vhodnou formou s obsahem rozhodnutí seznámit a mít jej k dispozici (§ 41 ZŘS).“¹⁴⁸ Soudce může pověřit například opatrovníka, aby osobu zjednodušeně s výsledkem řízení seznámil.

Soud rozsudek může později zrušit, pokud vyjde najevo, že pro vydání rozhodnutí o omezení svéprávnosti nebyly podmínky. „Pro rozhodnutí, jímž se zcela ruší a odstraňuje rozhodnutí o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům podle § 190 o. s. ř., není třeba splnění podmínek obnovy řízení. Toto rozhodnutí, jímž se zrušuje původní nesprávné rozhodnutí, má zpětnou účinnost v tom směru, že se po jeho právní moci hledí na osobu, jež byla dříve zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo omezena ve způsobilosti k právním úkonům, jako by nikdy nebyla zbavena způsobilosti k právním úkonům, popř. omezena ve způsobilosti k právním úkonům.“¹⁴⁹

Náklady řízení

Rozhodnutí musí obsahovat výrok o nákladech řízení. Náklady řízení platí stát. Stát neplatí jen náklady na právní zastoupení, výjimkou jsou náklady na soudem jmenovaného opatrovníka pro řízení. Soud může přiznat náhradu nákladů státu, pokud to zle spravedlivě žádat proti tomu, o jehož svéprávnost v řízení šlo.¹⁵⁰ „Soud přizná státu náhradu proti tomu, o jehož svéprávnost v řízení šlo, zejména tehdy, pokud bylo řízení zahájeno pro chování posuzované osoby schválně a v rozporu s účelem řízení, kdy se typicky posuzovaná osoba snažila docílit lepšího

¹⁴⁶ § 59 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7, s. 89

¹⁴⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací. Praha: Linde, 2014, ISBN 978-80-7201-940-3, s. 372

¹⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, e dne 31. 1. 1969, sp. zn. 2 Cz 1/69

¹⁵⁰ § 43 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

postavení v trestním řízení nebo se vyhnout plnění svých závazků či jiných povinností. Soud však přihlédne i k jiným okolnostem, např. majetku posuzovaného atd.¹⁵¹

¹⁵¹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7, s. 96

13. Podpůrná opatření u osob s narušenou schopností samostatně právně jednat

Starý občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) vůbec neznal podpůrná opatření u osob s narušenou schopností samostatně právně jednat. Nový občanský zákoník naproti tomu upravuje hned několik alternativ k omezení svéprávnosti:

- Opatrovník bez omezení svéprávnosti,
- předběžné prohlášení,
- nápomoc při rozhodování,
- zastoupení členem domácnosti.

Občanský zákoník z roku 1964 upravoval pouze zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům a vůbec se nezabýval mírnějším řešením pro případy, kde by některý z těchto institutů s méně tvrdým zásahem postačoval. „Nové instituty tedy mohou významně přispět k tomu, aby nemocní lidé žili důstojnější život v souladu s tím, jak si to sami přejí (či přáli, dokud ještě mohli projevit svá přání). Občanský zákoník tak i v této oblasti statusových otázek člověka posiluje princip autonomie vůle každého jednotlivce, na kterém je vystavěn.“¹⁵² Od účinnosti nového soukromoprávního kodexu již nemůže dojít k tak tvrdému zásahu, jakým bylo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Podle současné právní úpravy může dojít jen k omezení svéprávnosti a to až jako nejzazší možné řešení po zvážení všech podpůrných opatření a s přihlédnutím k individualitě jedince.

Důvodem zavedení těchto opatření bylo především to, že stará úprava byla nevyhovující v kontextu závazků, které pro České republiky vyplývaly z mezinárodních dokumentů, především z Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Na Úmluvu OSN ve své judikatuře odkazoval již v době účinnosti starého občanského zákoníku a právě nedostatečnou úpravu v tomto zákoně ve svých rozhodnutích kritizoval. „Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (kupř. právo na život, zaručení právní subjektivity), ale v souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv,

¹⁵² KŘIVÁČKOVÁ J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T., K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 79

jež nalezla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv, se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv. Způsobilost mít práva je součástí kvality člověka, součástí jeho lidství a je slovy preambule Listiny přirozeným právem člověka.¹⁵³

I v právních řádech našich sousedů můžeme najít jistá podpůrná opatření pro případ, kdy člověk není schopen samostatně právně jednat.

Například v Rakousku (Občanský zákoník - č. 946/1811 Sb. z. s. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch „ABGB“) může osoba plně způsobilá, která předpokládá do budoucna svou nezpůsobilost, udělit jinému speciální plnou moc „Vorsolgevollmach“. Na situace, na které se tako speciální plná moc nevztahuje, může být osobě ustanoven opatrovník.¹⁵⁴ Další možností v právním řádu našich sousedů je „Nächsten Angehörigen“, což je něco jako naše zastoupení členem domácnosti. Příbuzný tedy za osobu spravuje záležitosti každodenního života.¹⁵⁵

Stejně tak i Německo má ve svém civilním kodexu (občanský zákoník z roku 1896 Bürgerliches Gesetzbuch „BGB“) zakotveno několik institutů, které jsou méně omezující než zbavení či omezení svéprávnosti. Stejně jako u nás a v Rakousku je možné i podle německého právního řádu, aby člověk projevil svou vůli prostřednictvím plné moci „Vorsorgevollmacht“. Tento projev bude mít vždy přednost před opatrovnictvím. V plné moci je pak upraveno, kdo může za osobu právně jednat.¹⁵⁶ Pokud soud požádá Úřad veřejného zdraví o posudek a jestliže není osoba schopná udělit plnou moc, úřad tento posudek zhotoví, vyjádří se v něm ke stavu člověka a doporučí rozsah a dobu trvání opatrovnictví.¹⁵⁷ Srovnatelný s naším předběžným prohlášením je institut „Patientenverfügung“. Toto opatření může osoba užít pro rozhodování ohledně svého zdraví do budoucna, pro případ budoucí omezené svéprávnosti.¹⁵⁸ V BGB můžeme také nalézt opatření „Einwilligungsvorbehalt“. V rámci tohoto institutu může být rozhodnutím soudu

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07

¹⁵⁴ [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40079120>

¹⁵⁵ [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40112784>

¹⁵⁶ [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.bmjv.de/DE/Themen/VorsorgeUndPatientenrechte/Betreuungsrecht/Betreuungsrecht_node.html

¹⁵⁷ [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf

¹⁵⁸ [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.bmjv.de/DE/Themen/VorsorgeUndPatientenrechte/Betreuungsrecht/Betreuungsrecht_node.html

člověk omezen pro určité právní jednání a toto jednání pak musí schválit jeho opatrovník. Může jít například o případy převodu nemovitostí.

Po schůzce pracovníci lounského úřadu, která vykonává funkci veřejného opatrovníka, jsem se dozvěděla, že velmi záleží na tom, jaký soud o omezení svéprávnosti či alternativách rozhoduje. Většinou se totiž setkala se situací, kdy soudce raději osobu ve svéprávnosti omezil, i když by bylo vhodnější například využít zastoupení členem domácnosti. Konkrétně se s touto praxí setkala v případě pána, kterému již bylo přes padesát let a v takto pozdním věku se u něho zjistilo, že neumí číst a psát. Přestože veřejná opatrovnice navrhovala jako vhodnější řešení právě zastoupení členem domácnosti, soud pána omezil ve svéprávnosti. Veřejná opatrovnice v tomto případě argumentovala tím, že pán do této chvíle žil normálním životem a proto by mu postačovala jen pomoc některé z osob z jeho okolí a není přitom nutné tohoto pána omezovat ve svéprávnosti.

1. Tabulka: Údaje o počtu podpůrných opatření zveřejněné na stránce Ligy lidských práv z období po přijetí nového občanského zákoníku:

Rok	2014	2015
Počet schválených smluv o nápomoci při rozhodování	105	136
Počet schválených zastoupení členem domácnosti	364	568
Počet ustanovených soukromých opatrovníků	797	1344
Počet ustanovených veřejných opatrovníků	69	135
Počet předběžných prohlášení vedených Notářskou komorou	64	67

13.1. Opatrovník bez omezení svéprávnosti

Je otázkou, jestli opatrovnictví bez omezení svéprávnosti můžeme zařadit mezi mírnější opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat. Můj názor je ten, že pokud něco můžeme použít jako alternativu k omezení svéprávnosti, měli bychom toto řešení určitě zvážit. Přeci jen k omezení svéprávnosti má dojít až pokud není možné využít jiné, mírnější opatření. Určitě je toto řešení příjemnější pro opatrovníky, kteří jsou často z řad rodinných příslušníků. V tomto případě totiž nedochází ze zákona k pravidelnému přezkumu, a pokud ze situace vyplývá, že je vše v pořádku a opatrovník se o opatrovance dobře stará, nevidím důvod, proč by mělo docházet k pravidelnému přezkumu tohoto opatrovníka a tím samozřejmě i větší finanční zátěži státu. Toto řešení je v souladu se zásadou hospodárnosti, protože se ušetří za pravidelný přezkum. „Někteří soudci *a priori* odkazem na znění § 469 odst. 1 ObčZ odmítají institut jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti zařadit mezi mírnější a méně omezující opatření, a to s ohledem na to, že osoba stížená duševní poruchou není schopna návrh v takové věci podat, a tento je podle nich nutný. U určité skupiny osob stížených duševní poruchou lze přitom jeho využití považovat za vhodnější, než omezení svéprávnosti.“¹⁵⁹

Nejprve musí vzít v úvahu alternativní možnosti k omezení svéprávnosti. Totéž zmiňuje i Ústavní soud ve své judikatuře, podle které „samostatná skutečnost, že osoba trpí duševní poruchou, ještě není důvodem pro omezení její způsobilosti k právním úkonům.“¹⁶⁰ Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti je možné využít za splnění dvou podmínek: pokud jde o ochranu zájmů člověka nebo pro ochranu veřejného zájmu.

Úprava je obsažena v § 469 občanského zákoníku, který nám říká, že soud jmenuje opatrovníka tomu, jehož zdravotní stav mu působí potíže při správě jeho jmění nebo hájení jeho práv. Soud tohoto opatrovníka jmenuje na návrh osoby, které činí zdravotní stav obtíže, a ve shodě s takovým návrhem určí i opatrovníkovi rozsah jeho působnosti. Na návrh opatrovance má soud opatrovníka i odvolat.¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že opatrovník má být jmenován na návrh osoby s duševním či zdravotním problémem, jde o institut dobrovolný a osoba si má sama identifikovat, jakou pomoc od opatrovníka potřebuje. V tomto případě má opatrovníka osoba plně

¹⁵⁹ KOTRADY, P., Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti. Právní rozhledy. 2017, roč. 25, č. 6, s. 205-211.

¹⁶⁰ Nález ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09

¹⁶¹ § 464 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

svéprávná. Zpravidla budou obě osoby jednat společně nebo bude jednat opatrovník sám, ale vždy musí jeho projev vůle být v souladu s vůlí opatrovance. Pro případ, kdy nelze zjistit vůli opatrovance, může se opatrovník obrátit na opatrovnícký soud, který rozhodne, co je v zájmu opatrovance.¹⁶²

V praxi je tento institut využíván i u osob, které jsou v takovém stavu, že nemůžou činit žádná jednání, ale nečinnosti by jim mohla být také na újmu. S touto situací jsem se setkala v rozsudku Lounského soudu, který osobě dříve zbavené způsobilosti k právním úkonům. Osoba nebyla schopna zajišťovat si své životní potřeby, nedokázala jednat s úřady a nakládat s majetkem a finančními prostředky – tato osoba tedy nebyla schopna činit právní úkony. Stav byl trvalý a léčbou neovlivnitelný.

Byl tedy osobě podle § 465 jmenován opatrovník. Podle odstavce prvního tohoto ustanovení soud jmenuje člověku opatrovníka, je-li to potřeba k ochraně jeho zájmů, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Soud jmenuje opatrovníka zejména tomu, koho ve svéprávnosti omezil, tomu, o kom není známo, kdo pobývá, neznámému člověku zúčastněnému při určitém právním jednání nebo tomu, jehož zdravotní stav mu působí obtíže při správě jmění nebo hájení práv. Podle § 39 zákona o zvláštních řízeních soudních má soud posoudit, jestli nepostačují mírnější a méně závažná opatření, mezi které řadí i jmenování opatrovníka.

Dokazováním bylo prokázáno, že posuzovaná osoba není schopna sama právně jednat, nevychází z domova a je zcela závislá na péči ošetřujícího personálu. Podle soudu pro omezení svéprávnosti nebyla splněna podmínka hrozící újmy v důsledku právního jednání, neboť není schopna sama právně jednat a navíc pobývá v chráněném prostředí domova pro seniory a jeho existence mimo toto prostředí je vyloučena.

Soud osobě tedy z výše uvedených důvodů jmenoval opatrovníka. Opatrovníkem osazované osoby byl jmenován jeho dosavadní opatrovník – město Louny, což bylo jejím přáním. Opatrovníka z řad rodiny jí v tomto případě nebylo možné jmenovat. Rodinu sice posuzovaná má, ale jejím přáním bylo, aby jí byl jmenován veřejný opatrovník. Soud rozsah práv a povinností stanovil tak, že je opatrovník oprávněn a povinen opatrovance zastupovat ve všech právních jednáních s výjimkou běžných záležitostí každodenního života. Jednání v běžných záležitostech každodenního života má i člověk omezený ve svéprávnosti. Z toho

¹⁶² § 469 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

tedy plyne, že i osobě, která ve svéprávnosti omezená není, toto právo tím spíše náleží.

„V praxi každého opatrovnického soudce můžeme najít skupinu osob, kterým duševní porucha zcela zabraňuje samostatně právně jednat, potřebují nejvyšší stupeň ochrany, a přesto není v jejich zájmu omezení svéprávnosti. Jsou tím míněny osoby s jasnou diagnózou nedávající ani naději na zlepšení stavu.“¹⁶³ Jde o osoby, které nejsou schopné žádného činnosti (např. z důvodu nemoci jsou upoutaní na lůžku a jejich stav je neměnný). Tito lidé pak nejsou už vůbec schopni jednání právního. Z toho vyplývá, že nemůže být splněna jedna z podmínek pro to, aby byla osoba omezena ve svéprávnosti – osobě musí hrozit reálná závažná újma. Pokud totiž není osoba schopna žádného jednání v právním slova smyslu a ani žádného praktického jednání, nemůže si logicky ani přivodit újmu konáním. Na druhou stranu to ale ještě neznamena, že si tato osoba nemůže způsobit újmu nečinností. Při této nečinnosti člověk také potřebuje, aby někdo zajišťoval jeho ekonomické záležitosti a pomáhal mu v situacích, které si osoba v tomto stavu sama zajistit nemůže.

Na jednu stranu je výhodou a na druhé straně možná nevýhodou, že u ustanovení opatrovníka bez omezení svéprávnosti (na rozdíl od ustanovení opatrovníka při omezení svéprávnosti) jde o institut časově neomezený. Časové omezení ale může být rozhodnutím soudu pro konkrétní případ stanoveno, protože ho zákon výslovně nevylučuje. V zákoně není ani zakotven žádný pravidelný přezkum, jako je tomu u omezení svéprávnosti.

13.2. Předběžné prohlášení

Predběžné prohlášení již bez jakýchkoliv pochybností řadíme mezi druhy alternativních opatření. Jeho úprava je obsažena v oddíle druhém občanského zákoníku nazvaném podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, konkrétně v § 38 až 44. Tento institut má preventivní charakter. To znamená, že ho použije svéprávným člověkem, u kterého se ještě duševní porucha neprojevila. „Člověk učiní jednostranné právní jednání, které je však podmíněno

¹⁶³ FLANDEROVÁ, M., VOJTEK, P., Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21, č. 10, s. 342-345

budoucí nezpůsobilostí osoby, která je učinila.“¹⁶⁴ Záležitosti týkající se každodenního života se pak i nadále řídí vůlí osoby, která předběžné prohlášení učinila. Důvodem je to, že ani když je člověk omezený ve svéprávnosti, nemůže být osoba omezena v záležitostech každodenního života, Proto ani v případě tohoto mírnějšího opatření není důvod pro to, aby aktuální projev vůle byl nahrazen projevem učiněným v předběžném prohlášení.

U předběžného prohlášení se nám znovu projevuje zásada autonomie vůle. Člověk je v tomto případě ještě svéprávný, může využít této alternativy a vyslovit své přání týkající se např.: místa budoucího místa bydliště, umístění ve zdravotnickém zařízení či zařízení poskytujícím sociální služby, ale i nakládání s jeho majetkem:

- Aby s jeho majetek byl spravován určitým způsobem,
- aby ho spravovala určitá osoba (může jít i o osobu odlišnou od opatrovníka a to např. pro její vzdělání či povolání – může být vhodnější, aby se o finance osoby starala osoba s ekonomickým vzděláním apod.),
- nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.¹⁶⁵

Je vždy nutné respektovat dřívější vůli osoby, i v případě, že v současnosti není osoba schopná svůj projev potvrdit. Pro sepsání jsou dána určitá pravidla, která nám mohou připadat relativně přísná a musí se striktně dodržovat. To vše je odůvodněno závažností důsledků, které by mohlo mít zneužití tohoto institutu. Předběžné prohlášení musí být učiněno v písemné formě. Osoba má na výběr jakou formu listina bude mít.¹⁶⁶ Pokud však nebude mít listina formu veřejné listiny, musí být listina opatřena podpisy dvou svědků a identifikaci těchto svědků – jméno, bydliště, datum narození, popř. další identifikační údaj. U soukromé listiny jsou třeba svědci, kteří nemají žádný zájem na obsahu předběžného prohlášení.¹⁶⁷ Jedním ze svědků logicky nemůže být osoba, která je v dokumentu určena jako opatrovník či správce majetku. Dále svědkem nemůže být osoba nevidomá, neslyšící, nemá nebo osoba neznalá jazyka, ve kterém je předběžné prohlášení

¹⁶⁴ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUĽÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 85

¹⁶⁵ § 38 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁶⁶ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUĽÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 87-88

¹⁶⁶ § 38 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁶⁷ § 39 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

činěno.¹⁶⁸ Podmínky kladené na svědky jsou takto přísně specifikované z důvodu výše zmíněné závažnosti tohoto institutu. Důvodem je také to, že jednání je učiněno do budoucnosti a osoba pak může být v takovém stavu, ve kterém nebude schopna svou vůli potvrdit. Kdyby tedy nebyly podmínky tak přísné, mohl by někdo listinu zpochybnit a již by nebylo možné z důvodu duševní poruchy zjistit vůli osoby. Soukromá listina musí být dále opatřená datem.

Veřejná listina může být sepsána notářem jako notářský zápis. Pokud je ovšem v tomto notářském zápisu uvedeno, kdo má být opatrovníkem, musí být tato informace evidována v Seznamu prohlášení o určení opatrovníka vedeném notářskou komorou.¹⁶⁹ Tento Seznam obsahuje prohlášení o tom, kdo se má stát opatrovníkem a odvolání těchto prohlášení, dále je obsahem Seznamu identifikace pořizovatele prohlášení i určeného opatrovníka, tedy jejich jméno, příjmení, datum narození a bydliště. Zápis do Seznamu provádí dálkovým přístupem bez zbytečného odkladu notář, který prohlášení sepsal. Podle notářského řádu je komora povinna soudu, na jeho žádost sdělit, zda je či není prohlášení o určení opatrovníka v Seznamu. Pokud evidováno je, musí notářská komora sdělit soudu také zapsané údaje o pořizovateli prohlášení, o určeném opatrovníku a údaj, u kterého notáře je prohlášení o určení opatrovníka uloženo. Tato komunikace mezi soudem a notářskou komorou probíhá pomocí dálkového přístupu.¹⁷⁰

13.3. Nápomoc při rozhodování

Nápomoc při rozhodování potřebuje člověk, kterému duševní porucha působí obtíže. Tento člověk nemusí být omezen ve svéprávnosti a ujedná si s podpůrcem poskytování určité nápomoci. Podpůrců může být i větší množství a nejednají na místo podporovaného, ale spolu s ním.¹⁷¹ Jestliže je tedy člověk schopný rozhodovat si o svých záležitostech a postačuje mu mít vedle sebe osobu

¹⁶⁸ [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnicka-a-podpurce-v-pravnim-protredicr_201501091001583.pdf

¹⁶⁹ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 88

¹⁷⁰ § 35e zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti

¹⁷¹ § 45 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

podpůrce, která bude jednat spolu s ním, není nutné omezovat tuto osobu ve svéprávnosti.¹⁷² I zde najdeme jistý projev zásady autonomie vůle, která se nám projeví v tom, že člověk jedná na základě vlastní vůle a s realizací jeho vůle mu pak napomáhá právě podpůrce. Podpůrce není zmocněncem osoby, ani jejím opatrovníkem, proto podporovaný je i nadále zodpovědný za své jednání.¹⁷³ „Podporující osoba má opravdu funkci jen jakéhosi poradce, asistuje podporované osobě tím způsobem, že jí vysvětlí, o jaké jednání se jedná, jaké jsou jeho důsledky a pomáhá jí komunikovat s okolím. Vždy jsou přítom rozhodující přání a vůle podporované osoby, nikoliv osoby podporující.“¹⁷⁴ Osobou podpůrce může být osoba zletilá, která je schopna pomoc a podporu poskytovat. Touto osobou může být příbuzný, přítel či kdokoliv jiný, kdo se o člověka zajímá. Zájmy podpůrce a podporovaného z logiky věci nemohou být v rozporu. Podpůrců může být více, jejich počet není nijak omezen.¹⁷⁵

Nápomoc při rozhodování je vhodné využít v situacích, kdy je osoba schopna si některé záležitosti vyřizovat sama, ale v jiných situacích potřebuje pomoc jiného člověka například záležitosti majetkové povahy). Může jít o osoby, jejichž inteligence není tak vysoká nebo seniory, u kterých v souvislosti s věkem může dojít ke snížení mentálních schopností.¹⁷⁶ Podporovaným však musí být osobou trpící duševní poruchou, ta může mít charakter poruchy jak dlouhodobé či trvalé tak i krátkodobé. Pojem duševní poruchy pro tento případ není nijak definován, proto může dopadat na širokou škálu případů od osob s mentální retardací po osoby s nižší inteligencí či mentální schopností. Osoba mít více podpůrců.¹⁷⁷

„Záměrem tohoto institutu je tedy zajistit podporovanému dostatek prostoru pro realizaci vlastního právního jednání, a to formou pomoci při rozhodování tomu, komu duševní porucha působí obtíže. Tento institut je konstruován jako faktické opatření. Podpůrce nemá primárně činit právní úkony, není to zmocněnec ani

¹⁷² LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248

¹⁷³ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248

¹⁷⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248

¹⁷⁵ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248

¹⁷⁶ KOTRADY, P., Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi. Právní rozhledy. 2015, roč. 23, č. 1, s. 16-21.

¹⁷⁷ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248

zákonný zástupce ani opatrovník.“¹⁷⁸ Podpůrce nejedná za osobu, má jí jen poskytovat dostatečnou podporu. Jeho úkolem je zejména účastnit se právních jednání spolu s podporovaným. K jeho účasti má podporovaný podle § 46 odst. 1 občanského zákoníku dát souhlas. Je tedy na podporovaném, zda podpory využije či nikoliv. Tato úprava je vhodná pro osoby, pro které starý občanský zákoník nenacházel vhodné řešení. Jde o mírnější způsob řešení, než bylo omezení nebo dokonce zbavení způsobilosti k právním úkonům. Podle staré úpravy mohl být jen ustanoven opatrovník, který vždy jednal místo omezeného či zbaveného svéprávnosti, a osoba opatrovníka nemohla být jen nápomocná jednání osoby, o jejíž zájmy se jednalo. V současné době může člověk pomoci či vysvětlit podpůrce využít, ale také nemusí, je na vůli člověka, zda této možnosti využije.

Důvodem začlenění úpravy nápomoci při rozhodování jsou také mezinárodní závazky, které pro Českou republiku plynou z úmluv, které ratifikovala. K ratifikaci Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením došlo v roce 2009. Podle Úmluvy musí smluvní strany zamezit diskriminaci osob se zdravotním postižením a zajistit vhodné sociální podmínky pro tyto osoby. Koncept opatrovníků, jako osob jednajících za opatrovance je zde jako vhodnější nahrazen množinou opatření, které je možno použít jen jako pomoc osobě při zachování autonomie její vůle.¹⁷⁹ Nápomoci při rozhodování se v tomto dokumentu týká čl. 9, 12 a 19, které upravují především možnost osob se zdravotním postižením zapojit se do běžného života na rovnoprávném základu s ostatními, dále musí smluvní strany přijmout opatření, která osobám umožní přístup k potřebné asistenci – tedy například k nápomoci při rozhodování. V neposlední řadě Úmluva zavazuje Českou republiku k tomu, aby zajistila přístup osob se zdravotním postižením ke službám poskytovaným jak v domácím prostředí, tak i těm rezidenčním, či jiným podpůrným službám včetně osobní asistence, která je nezbytná pro začlenění těchto osob do společnosti bez jejich izolace a segregace.

Inspiraci pro novou právní úpravu jsme hledali v zahraničí, přesně řečeno v quebecké právní úpravě, v § 291-294 quebeckého občanského zákoníku. Podle této právní úpravy soud jmenuje podpůrce osobě, která je zletilá a je schopná sama o sebe a svůj majetek pečovat. V některých situacích však tento člověk potřebuje

¹⁷⁸ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1 vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 93, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 93

¹⁷⁹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 248.249

pomoc či radu. Podpůrce v těchto situacích není správcem majetku podporovaného.¹⁸⁰ Z toho plyne, že poradce nezastupuje osobu ve všech jednáních, nejedná za ni. Jen v situacích, ve kterých není osoba sama schopná řešit své záležitosti, ji poskytne pomoc. „Protože je každý případ odlišný, soud může specifikovat jednání, při němž člověk musí mít asistenci. Poradce při těchto jednáních asistuje, ale úkon je činěn podporovaným. Podle § 294 jednán učiněná samostatným podporovaným, pro která byla vyžadována podpora, mohou být anulována nebo závazek z nich vyplývající redukován, pokud to bude v neprospěch podporovaného.“¹⁸¹ Pokud je však jednání osoby v její prospěch, nejedná se o jednání neplatné.

K tomu, aby podpůrce mohl být podporovanému nápomocný, je třeba uzavřít smlouvu o nápomoci. Aby byla smlouva účinná, je třeba, aby ji schválil soud.¹⁸² Důvodem, proč smlouvu schvaluje soud, je ten, že je zde potřeba určitá ochrana osoby (např.: v tom, že soud zkoumá, zda zájmy podporovaného a podpůrce nejsou v rozporu). Soud zde však není tím, kdo by podpůrce osobě jmenoval. Pouze schvaluje vůli stran a vystupuje zde jako určitá kontrola toho, zda je smlouva o nápomoci v souladu se zájmen podporovaného. Účinnost nastává dnem schválení. U smlouvy, která není uzavřena písemně, se vyžaduje, aby strany smlouvy projevily vůli uzavřít smlouvu přímo před soudem. Zájmy podporovaného a podpůrce nesmí být v rozporu, jinak soud smlouvu neschválí.¹⁸³ Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že:

- Bude s jeho souhlasem přítomen při právních jednáních,
- Zajistí mu potřebné údaje a sdělení,
- bude mu nápomocen radami.¹⁸⁴

¹⁸⁰ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 253

¹⁸¹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 247-248

¹⁸² § 46 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁸³ § 46 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁸⁴ § 46 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

13.4. Zastoupení členem domácnosti

Zastoupení členem domácnosti je dalším a již posledním podpůrným opatřením upraveným v § 49 až 54 občanského zákoníku. Předpokladem pro její uplatnění je to, že:

- Zletilému, který nemá jiného zástupce, brání duševní porucha samostatně právně jednat,
- zastoupení členem domácnosti je pro osobu postačující a není v jeho zájmu být omezen ve svéprávnosti,
- nemá opatrovníka či jiného zástupce,
- v jeho okolí je člen domácnosti, který může osobu zastupovat.¹⁸⁵

Tuto osobu může zastupovat jen osoba taxativně uvedená v textu zákona, tedy jeho potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila před vznikem zastoupení minimálně tři roky ve společné domácnosti.¹⁸⁶ Člověka mohou zastupovat jen osoby přímo uvedené v zákoně. Názor se pak liší v tom, zda tyto osoby musí sdílet společnou domácnost se zastoupeným. Jeden výklad říká, že zástupce se zastoupeným žít ve společné domácnosti nemusí. Rodina žijící v dnešní době ve společné domácnosti se většinou skládá jen z rodičů a dětí. Kdyby mělo docházet k zastoupení babičky, musela by se tedy nastěhovat do domácnosti ke svým dětem a vnoučatům. To však není vždy úplně jednoduché, protože mnoho lidí dnes žije v bytech, kde není dostatek prostoru. Zastoupenému může také stačit jen občasná pomoc člena domácnosti a není nutné s ním sdílet společnou domácnost. Druhý výklad pak mluví naopak o tom, že již z názvu je patrná podmínka sdílení společné domácnosti. „Prakticky by bylo užití tohoto podpůrného opatření zcela vyloučeno u osob, které pobývají v domovech pro seniory a podobných zařízeních nebo žijí samy.“¹⁸⁷ Existuje však i opačný názor, tedy že potomek, předek, sourozenec, manžel či registrovaný partner musí žít s osobou ve společné domácnosti. Zastánci tohoto názoru argumentují samotným označením institutu „zastoupení členem domácnosti“ z toho označení vyplývá, že by osoba měla být zastoupena členem domácnosti – tedy tím, kdo s touto osobou společnou domácnost sdílí. „Pro tento

¹⁸⁵ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 258

¹⁸⁶ § 49 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁸⁷ KOTRADY, P., Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi. Právní rozhledy. 2015, roč. 23, č. 1, s. 16-21

výklad svědčí i fakt, že v opačném případě mohl zákonodárce použít termín zastoupení osobou blízkou.“¹⁸⁸ Osoba blízká je pak podle § 22 občanského zákoníku příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel, registrovaný partner a jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.¹⁸⁹

Není vyloučeno, aby osoba měla více zástupců. Pokud si však jednání zástupců vůči třetí osobě odporuje, nepřihlíží se ani k jednomu z těchto jednání.¹⁹⁰

Dalším předpokladem, který vyžaduje zákon ke vzniku zastoupení je skutečnost, že zástupce dá zastoupenému na vědomí, že ho bude zastupovat. Musí mu také srozumitelně vysvětlit povahu a následky zastoupení. Člověk, který má být zastoupen, může toto zastoupení odmítnout (jakýmkoliv projevem vůle, ze kterého lze vyčíst přání zastoupeného), následkem toho pak zastoupení vůbec nevznikne.¹⁹¹ Jde o vzájemnou dohodu zástupce a zastoupeného o tom, že dojde k zastupování v obvyklých záležitostech.¹⁹² Nejde o uzavření smlouvy, jak tomu bylo u předchozího institutu, ale tahle dohoda o zastoupení členem domácnosti musí být schválena soudem.¹⁹³ Soud v rámci schválení musí zkoumat primárně to, jestli zájmy zástupce a zastoupeného nejsou v rozporu. K odvolání zástupce pak může dojít také jen na základě rozhodnutí soudu. Odvolání může navrhnout zástupce i zastoupený. Bez návrhu může dojít k odvolání jen v případě, že dojde k závažnému porušení povinností ze strany zástupce.¹⁹⁴ Rozhodnutí má konstitutivní charakter (to znamená, že rozhodnutí zakládá, mění nebo ruší práva a povinnosti). Rozsah zastoupení je vymezen přímo zákonem. Nelze si ho tedy upravit přímo ve smlouvě. Ani rozhodnutí o schválení smlouvy o zastoupení neobsahuje výrok o rozsahu zastoupení. Smlouva se vztahuje na obvyklé záležitosti, ve kterých pak zástupce jedná samostatně.¹⁹⁵ Smlouva o nápomoci se

¹⁸⁸ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 259

¹⁸⁹ § 22 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁰ § 53 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník.

¹⁹¹ § 49 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹² LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 260

¹⁹³ § 50 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁴ GÜRLICH, R., Úvodní ustanovení – podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, Novinky z rekonstrukce - advokátní kancelář GÜRLICH & Co., č. 40/2013, s. 1

¹⁹⁵ FLANDEROVÁ, M., VOJTEK, P., Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21, č. 10, s. 342-345.

nemůže týkat záležitostí běžného života (to lze dovodit již z toho, že pro tyto záležitosti nelze osoba ani omezit ve svéprávnosti). Obvyklé záležitosti se posuzují pro konkrétní případ podle poměrů zastoupeného. Před vydáním rozhodnutí soud musí vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil názor zastoupeného.¹⁹⁶ Z projevu zastoupeného ale musí být patrné, že se zastoupením souhlasí. Předpokladem vzniku zastoupení členem domácnosti je:

- Zástupce informuje o zastoupení zastoupeného,
- srozumitelné vysvětlení povahy a následků zastoupení,
- člověk nesmí zastoupení odmítnout,
- zastoupení svým rozhodnutím schválí soud.¹⁹⁷

V občanském zákoníku máme upravenou i povinnost zástupce dbát o ochranu zájmů zastoupeného a naplňovat jeho práva i o to, aby způsob jeho života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného.¹⁹⁸ I u tohoto institutu je kladen velký důraz na ochranu přání a vůle zastoupeného. Zastoupení se vztahuje na obvyklé záležitosti a zástupce není oprávněn udělit souhlas k zásahu do duševní nebo tělesné integrity člověka s trvalými následky. To znamená, že zástupce nemůže dát souhlas s poskytováním lékařské péče osobě. Lékařská péče může být osobě poskytnuta jen s jejím souhlasem, bez jejího souhlasu je to možné jen při splnění podmínek podle zákona o zdravotnických službách. To je dáno i tím, že musí být respektována vůle a přání zastoupeného, on sám může říct, jakých oblastí se má zastoupení členem domácnosti týkat a jakých nikoliv. Co se týká financí zastoupeného, může zástupce nakládat s příjmy zastoupeného v rozsahu potřebném pro obstarání potřebných záležitostí a to podle poměrů zastoupeného. Do výše nepřesahující životní minimum (nyní 3410 Kč) jednotlivce pak může nakládat s prostředky, které má zastoupený na účtu.¹⁹⁹ Tato částka je velmi nízká, pokud zástupce vyřizuje za zastoupeného i platby týkající se jeho bydlení (např.: nájem, poplatky za elektřinu, plyn, vodu,...). V toto případě nelze zastoupení členem domácnosti využít i přesto, že by jinak byly dány všechny předpoklady pro jeho schválení. Ministerstvo spravedlnosti se snažilo prosadit novelizaci týkající se

¹⁹⁶ § 50 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁹⁷ § 49 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁸ § 51 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁹ [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2565402-Analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnik-a-podpurce-v-pravnim-prostredi-ceske-republiky.html>

zvýšení této částky na 10 230 Kč. Dalším návrhem pak bylo nechat na uvážení soudu v konkrétním případě částku zvýšit.²⁰⁰ Zákon nám neupravuje žádný kontrolní mechanismus hospodaření s finančními prostředky. Zástupce nemusí předkládat soudu, ani nikomu jinému, zprávu o hospodaření s majetkem a finančními prostředky zastoupeného. I když nám tuto možnost zákon sám neupravuje, mohou si strany kontrolu financování upravit sami mezi sebou.²⁰¹

Zastoupení členem domácnosti zaniká, pokud:

- Se jej zástupce vzdá,
- pokud zastoupený odmítne, aby ho zástupce dále zastupoval,
- soud jmenuje zastoupeného opatrovníka,
- je-li uzavřena smlouva o nápomoci při rozhodování – účinností smlouvy v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat.²⁰²

K vzdání se a odmítnutí zastoupení dochází na základě projevu vůle. Postačuje tedy, když zástupce nebo zastoupený projeví přání v tomto vztahu dále nepokračovat a nikdo je nemůže nutit, aby se zastoupený zástupcem dále nechal zastupovat či aby zástupce zastoupeného nadále zastupoval.²⁰³

V případě, kdy soud jmenuje osobě opatrovníka, nemusí vždy dojít k zániku zastoupení členem domácnosti. Nemusí k tomu dojít, pokud je opatrovník jmenován na okruh situací, které nezahrnují pravomoci zástupce a v případě, kdy se pravomoci opatrovníka a zástupce budou překrývat jen částečně, zanikne zastoupení jen v této části.²⁰⁴ Pokud však dojde ke jmenování opatrovníka v souvislosti s omezením svéprávnosti, jde nejspíš o případy, kdy zastoupení členem domácnosti je nepostačující a vzhledem k hrozící újmě či ochraně zájmů osoby by mírnější a méně omezující opatření nepostačovalo. „Šlo by zejména o situace, kdy by bylo třeba zařizovat záležitosti, které by nespádaly do rozsahu oprávnění člena domácnosti (§ 52 ObčZ). Zde je sporné, zda stačí, když člen

²⁰⁰ KOTRADY, P., Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi. Právní rozhledy. 2015, roč. 23, č. 1, s. 16-21

²⁰¹ [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2565402-Analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-pravnim-prostredi-ceske-republiky.html>

²⁰² § 54 zákona 4. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁰³ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 272

²⁰⁴ [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2565402-Analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-pravnim-prostredi-ceske-republiky.html>

domácnosti nemůže obstarat jednorázovou záležitost, nebo bude potřeba, aby šlo o komplex jednání.“²⁰⁵

Pokud zastoupený se členem domácnosti uzavře smlouvu o nápomoci, dochází k zániku vztahu mezi zástupcem a zastoupeným. K zániku zastoupení dochází účinností smlouvy o nápomoci.²⁰⁶ V tomto případě jde o situace, kdy je člověk svéprávný a jedná sám za sebe za poskytování rady či pomoci jiné osoby. „Protože se jedná o mírnější opatření – nemocný člověk jedná sám a při tomto jednání je pouze podporován – zaniká zastoupení v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat. Uzavření smlouvy o nápomoci předpokládá, že člověk s duševní poruchou je způsobilý smlouvu uzavřít a rozhodovat se, byť s podporou, samostatně, nahradí rozhodování v podobě zastoupení nebo opatrovnictví tak není potřeba.“²⁰⁷

²⁰⁵ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. obecná část (§ 1-654). Komentář, 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9, s. 272-273

²⁰⁶ § 54 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁰⁷ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1 vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6, s. 100-101

14. Závěr

Moje práce měla být zaměřena na rozbor omezení svéprávnosti z hlediska především práva hmotněprávního. To ovšem není možné bez drobné analýzy civilního práva procesního, protože právě v tomto institutu se tyto úpravy do značné míry doplňují a konkretizují se vzájemně.

Přestože jsem znala tuto problematiku pouze z teoretického pohledu, snažila jsem se i o začlenění některých praktických částí, které, jak doufám, mou práci trochu zpestřili a doufám, že i vhodně doplnily. Byla jsem v kontaktu s Domovem pro seniory a s veřejnou opatrovníci ve městě, ze kterého pocházím a věřím, že i to je přínosem mé práce. Právě na základě schůzek s lidmi z praxe jsem se dozvěděla, že ne všechny instituty, které jsou naším občanským zákoníkem upraveny, fungují tak, jak bychom si přály. Přestože máme spoustu alternativ, než dojdeme k té nejtvrděší (omezení svéprávnosti), v praxi soudci tyto alternativy ne všude využívají. Je to určitě škoda! Nejen, že by se ušetřila práce soudců, kteří by každé tři roky (v některých případech pět let) nemuseli přezkoumávat, zda stále trvají důvody pro omezení svéprávnosti, ale jistě by to bylo příjemnější i pro posuzované osoby samotné a jejich blízké.

Ve své práci jsem také na začátku zmínila spoustu mezinárodních úmluv, které posouvají dál i naši vnitrostátní úpravu. Nový zákon nám právě ve světle těchto úmluv přinesl i celou řadu zásad, které jsou pro osoby omezené ve svéprávnosti dalším krůčkem ku předu. Ať si to uvědomujeme nebo ne, autonomie vůle nás provází celým průběhem omezení svéprávnosti – od zdravého člověka, který může napsat předběžné prohlášení (kde vyjádří své přání do budoucna), až po jmenování opatrovníka (v případě soukromého opatrovníka musí opatrovanec vyslovit souhlas s tím, že právě ta konkrétní osoba bude za něho ustanovena).

V současné době lze osobu pouze omezit ve svéprávnosti a to na omezenou dobu, což je na jednu stranu určitě dobře. Pozitivní je to pro osoby omezené ve svéprávnosti, protože mají jistotu, že po určité době dojde znovu k přezkoumání jejich stavu a může dojít k navrácení svéprávnosti. K tomu může dojít, když se osoba trpící duševní poruchou uzdraví. Většina duševních poruch je však trvalého rázu, někteří nemocní si ještě svůj stav zhorší alkoholem či návykovými látkami. V těchto případech lze sice osobu omezit ve svéprávnosti na delší dobu, tedy na pět let, ale stejně soud bude muset (byť později) stav osoby přezkoumat. To neznamená

zátěž jen pro soudy, ale i pro soudní znalce, protože hlavním důkazním prostředkem je pro omezení svéprávnosti znalecký posudek a výslech znalce. Na problém se lhůtou pro přezkoumání stavu osob nastal ne dlouho po účinnosti nového občanského zákoníku. K přezkumu stavu osob, které byly podle staré úpravy zbaveny či omezeny ve způsobilosti, byla tak krátká, že by z důvodu zahlcení soudů a znalců v roce 2017 došlo k nabytí svéprávnosti spousty osob. Uvidíme, co přinesou další roky a zda lhůty budou dostatečně dlouhé.

Dost jsem se také zamýšlela nad omezením svéprávnosti v právu volebním. Víím, že opatrovanci mohou být pro duševní poruchu dobře zmanipulovatelní, ale myslím si, že je spousta skupin lidí, kteří se nechají snadno ovlivnit, byť by k jejich omezení svéprávnosti důvod nebyl.

Svou pozornost jsem zaměřila také na veřejné opatrovnictví. Není to tak častá kapitola (či podkapitola) prací podobného typu, ale možná právě proto stojí za zmínku. Možná se podobné práce tomuto tématu vyhýbají právě proto, že úprava veřejného opatrovnictví není obsažena v jednom zákoně, který by se jako hlavní tímto institutem zabýval. Zákon o veřejném opatrovnictví byl připravován, nicméně zatím součástí našeho právního řádu není. Ministerstvo vnitra pak také vydává dokumenty pro města, jako veřejné opatrovníky, ty pak můžeme najít právě na internetových stránkách ministerstva. Některé informace jsem se pak dozvěděla až z úst veřejné opatrovnice. Docela mě překvapil maximální počet opatrovanců na jednoho veřejného opatrovníka – 16. Přejde mi to docela velké číslo. Když se člověk zamyslí nad tím, že by opatrovník s opatrovancem měli být v kontaktu a všichni opatrovanci pak nebydlí přímo v tom městě, které jim dělá veřejného opatrovníka, trvá asi poměrně dlouhou dobu, než veřejný opatrovník navštíví všechny své opatrovance.

15. Resumé

The topic of my thesis is limitation of legal capacity. These issues are mainly regulated by the Civil Code. In my work, I have especially focused on the period and scope of limitation of legal capacity. Further chapters describe the terms such as custodianship, proceedings to limit legal capacity before court, and alternatives to the limitation of legal capacity. These parts are further complemented with shorter chapters on capacity, sources of law, principles and the keeping of persons limited in their legal capacity in health care facilities.

Limitation of legal capacity is an institute designed to protect a person suffering from a mental disorder. In order to achieve the limitation of someone's legal capacity, some conditions must be met. The limitation must always be beneficial to the individual who would otherwise be jeopardized by serious detriment. Limitation must be applied only to such an extent that is necessary, taking the abilities of that individual to take care of their affairs, and it must be assessed whether there are not any other less restrictive and limiting precautions. The court must also see the person before it takes a decision.

Limitation may only last for a necessary period of time - three years a maximum. In exceptional cases, when the state of the person whose legal capacity has been limited is not expected to change, it may take up to 5 years.

The scope of limitation varies from case to case. Most frequently, people have a limited financial amount which they may dispose of by themselves. Also their right to enter into contracts may be limited. Limitation, however, may also affect their right to vote, their exercise of parental rights or the right to enter into marriage.

In such cases, the person is represented by a custodian who must not act on behalf of that person in affairs of personal interest. When appointing a guardian, the opinion of the person under consideration is respected. If possible, the guardian is appointed from among relatives or next of kin persons. If there is no such person, or if there could be a conflict of interest between the ward and the guardian, or if the ward wished no such person to be the guardian, a public guardian is appointed.

Before a decision on limitation of legal capacity, the court must take into consideration whether it is necessary to limit the person's legal capacity, or whether it would be enough to apply any of less restrictive precautions. The court may

appoint a guardian even without limiting the person's legal capacity. Other options are a preliminary statement, assistance during decision-taking, and representation by a household member.

If a less restrictive precaution cannot be applied, the court delivers a judgement on limitation of person's legal capacity and appoints him/her a custodian at the same time.

16. Seznam použité literatury

Knižní publikace

- ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek §1-487. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9
- HURDÍK, J. a kol. Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-377-3
- JURÍČKOVÁ, L., IVANOVÁ, K., FILKA, J., Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014., ISBN 978-80-247-4786-6
- KŘIVÁČKOVÁ J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T., K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6
- LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7
- SVOBODA K., SMOLÍK P., LEVÝ J., ŠÍNOVÁ R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-673-9
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací. Praha: Linde, 2014, ISBN 978-80-7201-940-3
- ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-571-5

Odborná periodika

- FLANDEROVÁ, M., VOJTEK, P., Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21, č. 10, s. 342-345

GÜRLICH, R., Úvodní ustanovení – podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, Novinky z rekodifikace - advokátní kancelář GÜRLICH & Co., č. 40/2013, s. 1

HROMADA, M., ŠÍMA, A., Praktické otázky omezování svéprávnosti, Soudní rozhledy, 2015, roč. 21., č. 4, s. 122-126

KOTRADY, P., Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi. Právní rozhledy. 2015, roč. 23, č. 1, s. 16-21.

KOTRADY, P., Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti. Právní rozhledy. 2017, roč. 25, č. 6, s. 205-211

SVOBODA, K., Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2012, roč. 20, č. 17, s. 609-611

TOMŠOVÁ, E., Úvaha nad schopností zletilého právně jednat. Právní rozhledy. 2016, roč. 24, č. 17, s. 595-599

Soudní rozhodnutí

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, z 22. 11. 2012, č. 23419/07, Sýkora proti České republice

Nález Ústavního soudu, ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2007, sp. zn. II. ÚS 995/07

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07

Usnesení ústavního soudu ze dne 4. 12. 2008 Sp. zn. III. ÚS 1019/08

Nález ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 43/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, ze dne 31. 1. 1969, sp. zn. 2 Cz 1/69

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 22 Cdo 2014/2001

Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 26. 5. 2011 č. j. 21 Cdo 3871/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2185/2010

Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 21. 6. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3648/2016

Rozsudek krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 8. 8. 1966, č. j. Co 206/66

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. ledna 1998, sp. zn. 17 Co 538/97

Usnesení krajského soudu v Českých Budějovicích, ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 8
Co 2017/2014

Usnesení Krajského soudu v Brně, pobočka v Jihlavě, ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 56
Co 512/2016-33

Rozsudek Okresního soudu Brno – venkov, ze dne 16. 6. 2015, č. j. P 495/2007-
160

Právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny
základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 89/2012Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv

Zákon č. 491/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí

Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky

Zákon č. 474/2017 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2018

Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9QMEL700>

Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (vyhlášená pod č. 10/2010 Sb., m. s.)

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Internetové zdroje

[online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: http://www.spmpr.cz/wp-content/uploads/delightful-downloads/2018/01/brozura_svepravnost_2017.pdf

[online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nasledky-neplatnosti>

[online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/docs/clanky/dokumenty/8984/manual-socialniho-pracovnika.pdf>

[online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/dusevne-nemocnym-pomahaji-v-tabore-najit-cestu-na-pracovni-trh-007760/>

[online]. [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-65492940-soudy-nestihaly-prezkoumat-svepravnost-zakonodarce-jim-vysel-vstric-novelou>

[online]. [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.mulouny.cz/cs/mestsky-urad/informace-odboru/odbor-socialnich-veci-a-zdravotnictvi/>

[online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>.

[online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/informace-k-financovani-verejneho-opatrovnictvi-pro-obce-v-roce-2017.aspx>

[online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>

[online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/25102357-Zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky.html>

[online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky-publikace-byla-vydana-v-roce-2016.aspx>

[online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/opatrovnictvi/prava-a-povinnosti-opatrovnika/>

[online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.jurion.de/gesetze/bgb/1896/>

[online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf

[online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Ministerstvo-spravedlnosti-V-Rakousku-se-diskutovalo-o-reforme-svepravnosti-a-opatrovnictvi-569686>

[online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.bmjv.de/DE/Themen/VorsorgeUndPatientenrechte/Betreuungsrecht/Betreuungsrecht_node.html

[online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-pravnim-protredi-cr_201501091001583.pdf

[online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2565402-Analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-pravnim-protredi-ceske-republiky.html>

[online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/casopis-adnotam/detail/39_405-aktualne-k-opatrovnikum-v-rizeni-o-pozustalosti-dle-paragrafu-118-az-119-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich?fbclid=IwAR1svPoD0zuUWRqkurSa6Io2b036iJoW91g2LKOpxMhxF0fexOcm6tjtijE

[online]. [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.rokvobci.cz/rukovet-starosty/detail/199-verejny-opatrovnik-/>

[online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace/vykon-opatrovnictvi/>

[online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxeAbfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40079120>